

Jaak Jõerüüt

EESTI JA SOOME EUROOPA LIIDUS

VIRO JA SUOMI EUROOPAN UNIONISSA

Jõerüüt, Jaak.
Eesti ja Soome Euroopa Liidus.
Viro ja Suomi Euroopan Unionissa.
ISBN 9985-9364-3-4

Soome keelde tõlkinud Kulle Raig

Trükk: Riigi Teataja Kirjastuse trükikoda

Tallinn 2003

SISSEJUHATUS

2002. aasta augustis tegi peaminister Paavo Lipponen Eesti-visitide ajal peaminister Siim Kallasele ettepaneku nimetada mõlema riigi poolt esindaja ühisesse töörühma, mis esitaks tegevuskava Soome Vabariigi ja Eesti Vabariigi koostöö jaoks seoses kahe riigi suhete jõudmisega uude ajaloolisse arengujärku. Eesti ja Soome hakkavad 2004. aastast alates istuma Euroopa Liidu ühise laua taga võrdsete partneritena teiste võrdsete riikide seas.

Soome valitsuse esindajaks määrati Esko Ollila ja Eesti valitsuse esindajaks Jaak Jõerüüt. Eesmärk oli esitada 2003. aasta aprilli lõpuks mõlema riigi peaministrile ühine raport.

E. Ollila abiks sai Vesa Vasara Soome Välisministeeriumist ja Jaak Jõerüüdi abiks Avo Suurthal Eesti Välisministeeriumist. Abiliste pühendumus ja asjatundlikkus on olnud silmapaistev ning ma tänan mõlemat väga.

Materjali läbi töötades on kohtunud väga paljude inimestega mõlemal pool Soome lahte, või oldud telefoni- arvuti- ja faksiühenduses. Huvi ja koostöövalmidus on olnud märgatav ja on hõlbustanud raporti kirjutamist väga suurel määral. Minu siiras tänu kõigile kaasalööjatele!

Eesti Vabariigi ja Soome Vabariigi suhete uus arengujärk on seotud ennekõike nende uudse asendiga rahvusvahelisel areenil. Soome on Euroopa Liidu liige. Eesti saab suure tõenäosusega peagi nii Euroopa Liidu kui NATO liikmeks. Selline naaberriikide asend rahvusvahelisel areenil, mida võib iseloomustada kui võrdselt iseseisvate riikide tegevust rahvusvahelises elus, on mõneti võrreldav ainult olukorraga enne II Maailmasõda. Laiemas maailmakontekstis on aga tegemist täiesti uue olukorraga naaberriikide jaoks, sest muutunud on rahvusvahelised organisatsioonid ja on muutunud ka maailma majanduslik, poliitiline, kultuuriline, demograafiline ning keskkonnaseisund. Muutunud on ja jätkavad muutumist rahvusvahelise terrorismi ja kuritegevuse haare ning iseloom, sõjapidamise vahendid ja põhjused, kommunikatsioonivahendid ning kõige selle mõjul nii inimeste mõtete viisid kui hoiakud. Kõik see annabki ainet ja vajadust olukorda analüüsida.

Otse öeldes oli tegemist peaaegu võimatu ülesandega. Eesti ja Soome vahel on viimase kümne aasta jooksul, pärast Eesti iseseisvuse taastamist, arenenud tormiliselt suhted ja sidemed kõigil elualadel ja kõigil tasemetel. Seetõttu on ka kõik eluvaldkonnad olnud vastastikku pideva tähelepanu all ja analüüsimise objektideks. See tähendab, et tuhanded spetsialistid nii Soome lahe mõlemal kaldal kui ka hoopis kaugemal on jälginud ja analüüsinud protsesse, esitanud jooksvaid ettepanekuid ja teinud pikemaajalisi tulevikuprognose. Selline tegevus on toimunud riiklikult, mitmesugustes ametkondades, kohalike omavalitsuste tasemel, erasektoris, akadeemilises maailmas, ühiskondlikes organisatsioonides. Uurimusi, raporteid ja memosid on riikulitel ridamisi ning iga päev sünnitab neid järjest juurde, sest protsessid ei seisku hetkekski. Selle teadvustamine on meie töö kontekstis äärmiselt oluline.

Niisiis, loogika ütleb, et ole võimalik, et kaks eksperti vaid mõne kuu jooksul ütlevad midagi täiesti uut kahe riigi suhete mineviku, oleviku ja tuleviku kohta.

Milles siis üldse võiks olla meie töö tuum? Selline küsimus seisis me ees esimesest päevast alates. Kõigepealt oli vaja iseenelele öelda, **millele me ei pea võimalikuks pretendeerida:**

- a) akadeemilisele uuringule;
- b) Eesti-Soome suhete täiuslikule ülevaatele;
- c) põhjapanevale erialaanalüüsile mistahes kitsamas valdkonnas.

Ainus võimalus, nii nagu me seda tajusime, oli rebida end lahti igapäevapraktikast, päevapolitikast, mitte mattuda informatsioonimassi alla, vaid pigem hõljuda selle kohal ja püüda olukorda vaadelda kõrvalt.

Ühise eesmärgi huvides otsisime ka adekvaatseimat vormi oma mõtete väljenduseks. Esialgu oli kava kirjutada ühine, kooskõlastatud tekst. Hiljem hakkas vorm segama sisu adekvaatset esitamist. Eestil ja Soomel on ühise kõrval ka erijooned, alates erinevatest lähenemistest mõnele teemale ja lõpetades raporti kirjutamise tavadega. Pärast kaalumist leidsime, et kõige õigem on ühine raport esi-

tada kolmeosalisena. Koos ühised ettepanekud. Eraldi aga selgitavad tekstid, kus rõhud, järeldused ja selgitused on kirjutatud kahest vaatenurgast. Usume, et sel moel jõuavad raporti sõnumid kõige paremini päralt.

Töö käigus, st. lugedes mitmesuguseid materjale ja kohtudes mitmete inimestega mõlemal pool Soome lahte, süvenes minus tunne, et kahe riigi ja rahva vahelises erisuhtes, sõltumata suurepärast poliitilisest vahekorrast, paljudest majanduslikest ühisdimensioonidest, tihedast naabritevahelisest läbikäimisest, on vahetevahel ka nähtusi, mis hõõguvad pinna all ja millest oleks aeg rääkida avalikumalt kui seni on kombeks olnud. Soome ja Eesti suhted toetuvad nii kindlale alusele ning tulevikus peitub nii olulisi ühishuvisid, et mõnede erimeelsuste lahtikirjutamine ei kahjusta suhteid, vaid vastupidi, tugevdab.

Soome-Eesti suheteid käsitleva materjali uurimisel torkas silma selle rõõmustavalt suur maht. Poleks vale olnud ka kirjutada paberile vaid üheainsa soovitus: jätkata samas vaimus kui seni, arvestades uuest olukorrast tulenevate uute võimalustega. See oleks olnud korrektne, diplomaatiline, aga kindlasti ebapiisav.

Soovituste tuletamiseks on vaatluse all olnud enamik elualasid. Kaitsekoostöö temaatika on jäetud kõrvale, kuna Eesti liitub NATO-ga ja Soome mitte. Sellisena saab uues olukorras tuleks vaadelda ka NATO-Soome sidemeid, mis pole aga praeguse töö teema.

Loomulikult tulevad ettepanekuid tehes ja rõhke asetades alati mängu ka isiklikud vaated. Ükski inimene pole kunagi täiesti neutraalne, see oleks inimloomusega vastuolus. Kuid meie hoiakud pole isiklike huvide mõttes isiklikud. Rõhutan me vaatenurga sõltumatust. Nii selles, mille oleme välja valinud soovitusteks kui ka selles, mida oleme jätnud mainimata. Tajudes suurte protsesside juures suurte huvigruppide mõjusid, katsusime protsesse ette kujutada ka ilma nendeta.

Valitsuste peamised vahendid tegude tegemiseks ja protsesside mõjutamiseks on lihtsalt öeldes : raha ja normatiivaktid. Kuid soovitusi jagades on silmas peetud tõsiasja, et valitsuste võimuses on (sageli rohkem, kuid seda igapäeva elus endale tunnistatakse) **suunata, mõjutada, kujundada hoiakuid**, ergutada või pidurdada. Rahakeskne poliitika, rahakeskne juhtimiskunst on vaid osa juhtimisest.

Lastes pilgu eest läbi korruga kolm protsessi, Eesti - Soome suhete areng, Eesti areng ja Soome areng - ning mõeldes viimase tosina aasta peale, märkame esiteks suuri muutusi. Kohe seejärel näeme, et kummalgi Soome lahe kaldal ei oleks mitmeid nähtusi ja arenguid osatud vastastikku ennustada. Isegi nabi, paari-kolmeaastase vahemaa tagant. See tõsiasi võiks meid panna mõtlema sellele, et tulevikustsenaariumid võivad olla ühte aegu nii abilised kui eksitajad, nii ergutajad kui pidurdajad. Ka tulevikku vaadates on avatus paljudele erinevatele võimalustele perspektiivikam kui jääk klammerdumine mõne kindla stsenaariumi külge. Seegi on küsimus hoiakutest.

I

SOOME JA EESTI ÜHISTEGEVUSE TAUST

Eesti ja Soome sidemetel on pikk ajalugu, mille sügavustesse praegu ei laskuta.

XX sajand on olnud kahe maa arengus eraldi võttes tormiline. Ka maade suhetes on olnud mitu faasi. Iseseisvuse saavutasid vabariigid ühel ja samal ajaloolisel perioodil: Soome 6. detsembril 1917.a ja Eesti 24. veebruaril 1918. aastal. Kuid riikide arengusse ja nende suhtlemisse mõjus tugevasti erinev ajalookäik nii enne kui pärast iseseisva riigi tekkimist. Sellest tulenes, et kui Eesti taastas oma 1940. aastal kaotatud iseseisvuse 1991. aastal, siis oli Soome aitajaks ja Eesti vastuvõtjaks pooleks peaaegu kõiges, mitte vastupidi. See on mänginud oma rolli eriti majandussuhetes ja seda taustaerinevust on vajalik meenutada mõlemal pool lahte ka järgnevate aastate jooksul. Ehkki erinevatest vaatepunktidest.

Sajandi jooksul on heidetud suurema või väiksema auditooriumi ette ka ideid kahe riigi struktuuride ühendamisest. Ettepanekud on tulnud peamiselt Eestist, tuntuim neist on viimase ennesõjaaegse Eesti riigipea Konstantin Pätsi kava ühisriigi moodustamiseks. Mõned ajaloolased ei ole veendunud, et see on K. Pätsi käega kirja pandud. Kuid esitagem ta siin siiski, arvestades, et teisel juhul on tegemist vähemalt eestipoolse ideega, millele on peetud vajalikuks lisada president K. Pätsi autoriteet. Igal juhul on teada ka, et K. Pätsi mõte keerles Eesti-Soome riikliku ühenduse ümber juba 20-ndatest aastatest alates pidevalt.

President Konstantin Pätsi nn. testament:

“Alused, millele tuleks Uus-Euroopa ülesehitamisel Eesti riiklik ülesehitus rajada:

- 1. Eestil tuleks liitriigina Soomega ühineda.*
- 2. Mõlemal riigil oleks ühine riigipea, hõlpsam oleks see teostada, kui selleks ühine kuningas oleks.*
- 3. Ühised asutused oleksid riigikaitseks, välispoliitika juhtimiseks, ühine majandus-poliitika ja raha, ühised seadused mitmel majandus- ja sotsiaalalal (vekslid, konkursi, panganduse, kinnituse ja teistel aladel).*
- 4. Keskkoolides korraldatakse rahuldavalt mõlema riigi keelte õppimist.*
- 5. Seadusandluse ja valitsemise asutused töötaksid igas riigis nende põhiseadustes ettenähtud alustel, kuid ühiste küsimuste lahendamiseks astuksid kokku seaduseandlised delegatsioonid (sarnaselt endise Austria-Ungari korrale).*
- 6. Kohtud töötaksid igas riigis eraldi, sest tsiviil- ja kriminaalseadused on mõlemal pool eraldi välja kujunenud.*
- 7. Mõlema riigi piirid tulevad nii parandada, et piiritagused soome sugu kodanikud satuksid kas Soome või eesti aladele, või võiksid sinna ümber asuda (neil võiksid Petseri venelased segavaldades ja Narva-tagustes valdades Venemaale ümber asuda ja nende asemel Ingeri hõimud tulla, Soomes peaks see laiemas ulatuses Karjalas aset leidma).*
- 8. Liidu-riigi teostamine nõuaks mõlema poole põhiseaduse (mitte muidugi Eesti Sotsialistliku Vabariigi oma) uuesti läbivaatamist ja täiendamist suurel määral aga sel korral, kui mõlemad riigid asuksid monarhilise konstitutsiooni alusele. Põhiseaduste üksteisele lähendamine peaks sündima mõlema riigi vastastikusel nõusolekul ja heakskiitmisel.*
- 9. Kõik see tuleks päevakorraks siis, kui Euroopa võitjariigid oma vaheleastumisega võtaksid Balti mere äärsete riikide kindlustamise oma ülesehitamise kavasse ja seda tarbekorral ka oma jõuga toetaksid. Selleks peaks aga meil teada olema, mida sooviksid kohalikud rahvad ise oma tuleviku kohta.*
- 10. Mõödaminnes võiks tähendada, et Läti ja Leedu liitmine Poolaga ka nende seljatagust kindlustaks ja Poolale tee mere äärde avaks.”*

Siin pole koht pikemalt analüüsida seda plaani kõigist külgedest. Ka ei õnnestu kunagi teada saada, mida oleksid Soome ja Eesti rahvas rahulikes demokraatlikes riikides selle ettepaneku peale öelnud. Neljakümnendate aastate alguses oli mõlemast defitsiit, ühel pool lahte rahust, teisel pool demokraatiast. Kui lubada endale vaid mõni kommentaar: märkame viidet, et tegu oleks olnud ühe riigi suundumisega teise rüppe, mitte päris võrdse liitumisega; punktides 3 ja 5 märgitu on mõneti Euroopa Liidu kontekstis rakendumas.

Punkt 10 aga näitab, et midagi on häirinud nende sõnade kirjutaja väljendustäpsust ning Eesti-Soome teemale keskendumist.

Eestis on liitriigi idee saanud tagasihoidliku vastukaja ja Soome vastus on vaikimine.

Arvan et on aeg otse öelda: kahe riigi struktuuride mistahes vormis ühendamise idee ei ole perspektiivne ega saaks tõsisema arutluse käigus ilmselt kummagi maa rahvalt positiivset vastuvõttu.

Eesti ja Soome on peagi mõlemad võrdsetena Euroopa Liidus. See riikide ühendus on mõlemale piisav ühisosa.

Soome ja Eesti suhete tõelise laius- ja sügavusmõõtme, vundamendi väga heale riiklikule läbikäimisele moodustavad rohujuuretaseme sidemed. Eriti viimane viisteist aastat on kasvatanud mitmesugust selle taseme partnerlust plahvatuslikult.

Erinimelisi Eesti-seltse ja nende katusorganisatsioone on enam Soomes, kuid need ei oleks elus kui puuduks partnerid Eestis, olgugi et vähemorganiseerunult. Selle põhjused on ilmselt nii eestlaste suuremas individualismis kui ka Eesti praeguses ajalooajaloo perioodis, kus peamine energia kulub esmaste majanduslike, karjääri- ja elukondlike ülesannetega toimetulemisele. Eesti areng, mida ka majandusimeks kutsutakse, toetub ju ennekõike Eestis elavate inimeste energiale. Kuid inimeste aeg ja energia on piiratud, seda ei jätku kõigeks.

Tähelepanuväärne on ka üks üldisema taseme muudatus.

Okupatsiooniajal, üleminekuajal ja taastatud vabariigi alguses oli Soomel eestlaste jaoks kõiges eriti tähtis koht. See oli kunagi peamine kanal, kust hangiti informatsiooni, saadi mitmesugust materiaalselt ja mittemateriaalselt abi. Lihtinimesele Eestis on Soome raadio ja televisioon olnud pikka aega olulisteks akendeks maailma. Kuid see olukord on muutunud. Eestlased jälgivad üha rohkem infokanaleid mujalt maailmast. Ka õpingukohtade, äripartnerite, poliitiliste partnerite, reisisihtide jne. valik on aina laienenud ja eestlased on kõiki neid võimalusi kasutanud. Otse öeldes: hoolimata füüsilisest lähedusest ja keelesugulusest, hoolimata tihedatest ärisidemetest ei ole Soomel ega soomlastel enam sellist absoluutse suverääni kohta eestlaste huvideringis, nagu see oli alles hiljaaegu. Adekvaatse partnerluse huvides ja tuleviku koostööd kavandades on mõistlik seda arvesse võtta.

II

LÄHIMINEVIK, OLEVIK JA TULEVIK

On vaja rääkida ka nn. suure venna sündroomist. Lubatagu mulle siin otse öelda: soomlased võiksid sellest eestlastega suheldes loobuda. See oleks kasulik mõlemale poolele. See oleks ilus. Pean Soomest ja soomlastest väga lugu ja olen suhteliselt väga hästi informeeritud sellest, kuidas ja millel on Soome Eestit aidanud. Soome on riik, mis seisab tugevatel jalgadel, millel on rahvusvaheliselt hea maine ja mille ühiskonnaelu on hästi korraldatud. Soome rahvas on tasakaalukas ja rahumeelne. Soomele ei sobi olla suur vend. Soomele sobiks sellest loobuda, see kaunistaks teda.

Nähtus ise võtab elus erinevaid vorme. Mõnikord avaldub see lineaarselt: soome kogemus või arvamus esitatakse lõpliku tõena. Teinekord avaldub see arusaamatult paisutatud hirmudes või puudulikus analüüsis. Näiteks väga elukauge arvamus, et Euroopa Liidu laienedes lähevad sajad tuhanded inimesed Eestist Soome tööle.

Liiga primitiivselt käsitletakse teinekord ka andja-võtja vahekorda. Vahel ununeb soomlastel (ja kummalisel kombel ka eestlastel endil), et eestlaste roll totalitaarimpeeriumi NSV Liidu lagunemisel ja ajaloo prügikasti saatmisel oli märkimisväärne. Sellest, et NSV Liit kadus maailmakaardilt, sai kasu terve maailm ja ka Soome.

Suure-venna-teema selline avalik käsitlus võib kedagi ka ehmatada. Kuid ma ei taotle midagi muud, kui Eesti ja Soome kokkupuutepunktide võimalikult adekvaatset peegeldamist.

Ka vaidlusteemasid on olnud viimaste aastate jooksul. Eestil ja Soomel pole olnud kerge leida kokkulepet nii laevanduskonkurentsis kasutatud võtete kui ka tagastatava vara küsimustes. Ka neis protsessides on mõnikord märgata, et juriidilise ja loogilise argumentatsiooni varjus hiilib suurem-väiksema suhe.

Oleksin ühekülgne, kui jätaksin kirjeldamata eestipoolse rolli selles suhtes.

Kümnekonna viimase aasta jooksul on väga sageli pöördunud mitmesuguse info saamiseks soomlaste poole. Jalgrattaid pole tarvis lakkamatult leiutada. Kuid Eesti Vabariigi ülesehitust vaadates on juba täna näha, et riigi- ja ühiskonnaelu elemente on omandatud ja kõlblikuks kohandatud ka mujalt maailmast, mitte ainult Soomest. Eestlased ei peaks arendama kinnisideed: “teeme alati nagu Soomes”. Riigid ja rahvad ei ole kloonid, meie vereringe kiirused ja ajalood ei ole identsed. Eestlastel on põhjust käituda suurema eneseväarikusega, sest just nii ollakse kasulikum ja usaldusväärsem partner. Ja soomlased võiksid kaaluda mõnegi Eesti eduka mudeli kasutamist, kasvõi majandusregulatsiooni valdkonnas.

Rõõmustav on, et Eestis on mõeldud oma peaga ja langetatud suuri otsuseid vastu paljude maailma vägevate tahtmist. Ning meil on olnud õigus. Nimetagem vaid paari versteposti: iseseisvuse taastamine ja oma raha. Nii lähemal kui kaugemal leidus kahtlejaid ja tagasihoidjaid rohkem kui pooldajaid. Eestlastel ei maksaks unustada, et me oleme osanud ise otsustada ja oskame seda üha rohkem. Mõninga kujundliku liialdusega võib väita: kui Eesti oleks viimase viieteistkümne aasta jooksul käitunud alati nii, nagu väljastpoolt, sh. Soomest soovitati, siis oleks Eesti riiklik, majanduslik ja julgeolekupoliitiline seisund ebamäärasem ja kõikuvam kui see on praegu. NB! Mu teemaarenduse rõhk pole heade naabrite alavääristamisel, vaid ainult enesekindluse ja isetegemise vääristamisel. Teame väga hästi, et isetegemine vajab häid toetajaid ja sõpru rahvusvahelisel areenil ja seda on Soome kahtlemata sageli meile olnud.

Kopeerimiseks on vaja kopeerpaberit (või mõnda klahvikombinatsiooni arvutis), kopeerimine ajutööd ei vaja ega asenda. Kopeerimine ei õpeta ega toida vaimu. Eeskuju järgi tegutsemine aga, isegi sinna ainult vähest lisades, on ikkagi loomingulise tegevuse algus. Riigi arendamine on loominguiline tegevus. Riigi arendamine ei ole taandatav eelarvevaidlusele. Riike ei saa kusagilt maha kopeerida.

Sageli taandatakse Eesti ja Soome võrdlus banaalsele rahakottide võrdlusele ning valelt aluselt tehakse valejäreltusi. Ei maksa samastada traditsioonidesse kinnistunud majandusregulatsioone ühes riigis ja väga dünaamilist, eksperimendivaimulist värske ühiskonna ja värske riigi majanduskeskkonda. Neid tuleb vaadelda erinevatena, kus ühe reeglid ei ole teisele mehhaaniliselt ülekan- tavad ja kus mõlemal poolel on teineteiselt midagi õppida.

Soovitan: mitte unustada, et ka riikide juhtimine on loominguline tegevus ja selle lätted on mõtetes, vaimus, inimlikes hoiakutes. See tõde mängib suurt rolli ka kahe naaberriigi suhetes ja võiks saada arvestatud nende suhete õigel tüürimisel tulevikus.

III

POLIITIKUTE JA AMETNIKE KOOSTÖÖ

Ühised soovitused:

1. Uues olukorras ja elutempo kiirenedes korraldatakse valitsusjuhtide ja ministrite regulaarseid konsultatsioone, kusjuures formaalsused ja protokoll on viidud miinimumini.
2. Arendatakse pidevat mõttevahetust mõlema maa jaoks keskses Euroopa Liidu poliitika valdkondades.
3. Mõlema riigi ministriumid vahetavad ametnikke, kes töötaksid pariteetsel alustel teise riigi partnerametkonnas mingi perioodi.
4. Raportöörid peavad Euroopa Liidu struktuuripoliitikas tähtsaks Soome ja Eesti kõrge taseme poliitilist koordineerimist.
5. Euroopa Liidu struktuurifondide vahendite kasutamisel arvestatakse Soome kogemustega.

Need ühised soovitusel, mis tervikuna ja pikemas sõnastuses esitletakse raporti ühises osas, puudutavad riigistruktuuride latvu. Mõni sõna selgituseks.

Ehkki ees seisab veel Euroopa Liiduga liitumise referendum Eestis (2003. aasta septembris) lähitugem praegu tulevikku vaadates sellest, et Eesti ja Soome on mõlemad Euroopa Liidu liikmed. Eesti on lisaks ka NATO liige. See tähendab, et seadusandlus on olulisel määral ühesugune. Riikide tegevsemist ja rahvaste elu puudutavaid küsimusi ei arutata enam ainult kodus, vaid ka Brüsselis. Kahepoolsetesse suhetesse lisandub uus dimensioon ja ümbervaatumisele läheb nii taktikalisi kui strateegilisi probleeme ning protsesse. Kokkuvõtlikult tähendab see, et kahe riigi seotus kasvab ja mitmed mängureeglid muutuvad mõlema jaoks.

Mistahes konkreetsete soovitude juures peab arvestama, et eelolevatel aastatel on kõikjal varjuna kaasas uue poliitilise olukorra mõju inimpsüühikale. Poliitikud ja ametnikud on ennekõike inimesed. Nende harjumine teise väga suure muutusega (kui esimeseks peame sündmusi 90-ndate alguses) kahe riigi vahelises suhtes väga lühikese ajalooperioodi jooksul ei ole kindlasti ühtlane. Ennekõike mõlema maa poliitikud, ametnikud ja äriühingud peavad hea koostöö nimel endale teadvustama, et olukord on taas muutunud. Suhtlemine võrdsetel alustel on mõlema riigi huvides. Mida selgemalt endale võrdsuse võimalusi ja nõudeid selgeks tehakse, seda kiiremini möödub uuest olukorrast tingitud ebalus ja seda kasulikum mõlemale!

3. punktis ei ole silmas peetud paarinädalasi lühivisiite, vaid pikemaid perioode. See aitaks vastastikku mõista kahe naaberriigi töökultuuri ja seaduste toimimise erinevusi, samuti tavade ja temperamentide erinevusi. Euroopas on mitmel moel sellist vahetust praktiseeritud. Eriti Euroopa Liidu kontekstis on Eesti ja Soome küpsed leidma oma variandi sellisele riiklikule suhtlusvormile. Erilist tähelepanu võiks pöörata võtmevaldkondadele: keskkond, haridus, teadus. Ei ole vajadust ega mõtet järgnevates osades iga kord eraldi mainida sedasama nõuet ja jagada täpsemaid detaile, kuidas, kus ja millal. Kõik ametkonnad mõlemas riigis on pädevad leidma konkreetseid lahendusi, kui valitsuste tasemel lepatakse soovitud põhimõttes kokku.

Nimetatuga on tihedalt seotud ka p.5. Kuid need ei ole kattuvad. Soome, aga ka teiste riikide kogemus ütleb, et struktuurifondide vahendite kasutamisel tuleb vastavaid spetsialiste (kõigil tasemetel) väärtustada ja hoida, suhtudes neisse kui asendamatusesse.

Erijuhtumina mainin pealinnade, Tallinna ja Helsingi seisundit ja suhete arengut, mis on viimase kümnekonna aasta jooksul olnud eriti kiire ja laiaulatuslik. Sellisele vabale ja võimsale linnadevaheliste suhete arengule ei ole riiklikult vaja mingit senisest erinevat lähenemist. Kuid mitmete infrastruktuuride arengu ja majandusprotsesside probleemide puhul põimuvad riiklikud ja pealinlikud tasemed. Mõlema maa rahvale tuleb kasuks, kui sel puhul seaksid riigid ja linnad esiplaanile ühishuvid ja ühisosa.

IV KESKKOND

Ühised soovitusel:

1. Soome ja Eesti keskkonnatalitused peavad oma koostöös prioriteetseteks Euroopa Liidu poolt 1998. aastal alustatud tööd jätkusuutliku arengu alal ja Euroopa Liidu kuuendat keskkonnaprogrammi.
2. Bilateraalsed lepingud ja keskkonnakaitse koostöörühma allrühmade roll hinnatakse ümber ja asendatakse vajadusel kontaktisikutega, kelle ülesandeks jääb ka Euroopa Liidu direktiive puudutav infovahetus.
3. Soome ja Eesti taotlevad Euroopa Liidus, Rahvusvahelises Merendusorganisatsioonis (IMO), HELCOMis ja Läänemere maade Nõukogus kogu Läänemere või siis vähemalt Soome lahe tunnistamist eriti tundlikuks merealaks (PSSA).

4. Rahvusvahelise koostöö kaudu tuleks kiiresti saavutada, et rahvusvaheline õigus ei lubaks Läänemeres liigelda ühekordse kerega (*single hull*) ja talvistesse jääoludesse sobimatutel naftatankeritel.
5. Naftareostuse tõrjevalmiduse lisamisele suunatud abi ja koostöö peavad jätkuma ka pärast Eesti liitumist Euroopa Liiduga. Ühiste jõupingutustega tuleb saavutada seda, et Soome lahel teostatavad naftatõrjeprojektid arvatakse Põhjamõõtme keskkonnafondi projektide hulka.
6. Valmistatakse ette naftareostuse avastamise ja tõrje vahendite ühiskasutamine, kaardistatakse lisaressursside vajadus. Hangitakse uusi vaatlusvahendeid naftareostuse õhust avastamise võimaluste parandamiseks.
7. Eesti ratifitseerib naftareostuste kompensatsioonifondi 1992.aasta lisaprotokoll ja hakkab kavandama oma rahvusliku naftareostuse tõrjefondi rajamist. Fond rahastab naftatõrjeseadmete hankimist.
8. Eesti ja Soome valmistavad koostöös ette Soome lahe programmi, mis kujutab endast koostöö prioriteetdokumenti. Euroopa Liidu liikmetena algatavad Soome ja Eesti Soome lahe sadamate keskkonnamõjude hindamise programmi koostöös Venemaaga.
9. Kyoto kliimaprotokolliga seotud koostööprojektide toetamiseks varutakse Soomes rahaeraldise ka pärast lähiregionide koostöö lõpetamist. Tegevust laiendatakse juhul, kui pilootprojektidest saadavad kogemused osutuvad heaks.
10. Soome ja Eesti ametiisikud tõhustavad tehnilisi ja vajalike lisalepingutega seotud jõupingutusi laevaliikluse juhtimise süsteemi (VTMIS) tähtajaliseks juurutamiseks.
11. Eesti liikmeks olek Euroopa Liidus ei tohi nõrgendada Soome ja Eesti looduskaitsealade koostöö finantseerimist.
12. Eesti ja Soome edendavad looduskaitsealade koostööd Põhjamaade, Venemaa, Läti ja Leeduga.

Keskkonnapeatüki paigutamine esimeseks sisuliseks osaks ei ole juhuslik. Elava looduse seisund planeedil nimega Maa on väga halb. Maa teatavasti on ümmargune, ja illusoorne enesepett ääremaa fraasi taha pugedes sisaldab omapärast mõtet, nagu oleks keral ääred. Lokaalne mõtlemine ja tegutsemine elusa looduse säilimiseks on tegelikult osa globaalsest tegutsemisest. Keskkonnaprobleemide lahendamise viivitamine ja robustsetele majandusjõududele allaandmine on kogu maailmas, sealhulgas meie kandis olnud äärmiselt lühinägelik käitumine. Koos turumajanduse ja globaalse küla suurkanalatsioonide levimisega on piltlikult öeldes kõik lävepakud ja õuemurud täis külvatud potentsiaalseid keskkonnaalaseid lõhkegaenguid. Kui majandusliku või poliitilise ühepäevakasu tagaajamisele piiri ei panda, siis lõpeb kõik peagi võimatusega üldse elamisväärselt elu elada. Olgu siis veeteerimas miljonärid või eluheidikud, pururikkad eeskujuriigid või vaesed arenguriigid. Kohati jääb mulje, et maailma rikkastel ning vägevatel on masendavalt illusoorne ettekujutus, nagu oleks väga suure raha eest võimalik elukeskkonda osta vähemalt iseendale ka siis, kui kellelegi muule seda enam ei jätku. Nagu ei oldaks veel aru saadud, et pudelivett saab küll lähemast supermarketist osta, elavat loodust aga isegi mitte suurlinnade parimatest butiikidest mistahes raha eest.

Unustamine, et mitte majanduskasv pole inimese elu alus, vaid hoopis õhk ja vesi, näib vahel olevat totaalne. Ometi on õnneks ka mõistuse märke näha. Kogu küsimus on selles, kes võidab selle võidujooksu, kas aru või arutus.

Ülalnimetatud kaheteistkümnelle soovitusel võiks muidugi lisada veel vähemalt teist samapalju ja soovitude toonigi võiks resoluutseks muuta. Nagu teada ja mitme soovitusel tekstist näha, on sel alal vajalik laiem koostöö. P. 1. on lühike, kui sisult väga mahukas. See viitab Euroopa Liidu tähtsamatele tegevussuundadele. Siin on arukad otsused tehtud, jääb üle vaid nende järgi käia.

Mitmed soovitusel viitavad vajadusele sisu huvides korraldada kahepoolne ühistegevus ümber, vastavalt EL-i uutele võimalustele.

Soovitused 3, 4, 8, 10, 12 viitavad aga vajadusele algatada suuri projekte, mille eesmärgiks on välti-

da juba täna käegakatsutavad ohte, mis võivad üleöö meie regioonis muutuda katastroofideks.

Mitmed soovitusel märgivad selgelt ka seda, et Eestil on vajadus kiirustada mõnede põhimõtteliste otsuste ja praktiliste tegudega. Paar näidet.

Olenemata sellest, kui hästi on korraldatud laevaliiklus Soome lahel, on aina tõenäolisem, et inimliku eksituse või tehnilise viperuse tõttu tuleb Eestil ja Soomel mingil hetkel kokku puutuda ulatuslike merekeskkonna reostuse juhtumitega. Kuigi kõik Läänemere äärsed riigid on võtnud kohustuse toime tulla reostuse tõrjega mingil määral, võib paraku liialdamata öelda, et üha suureneva nafta ja naftasaaduste veo tingimustes Soome lahel ei ole senised ega ka kavandatud naftareostuse tõrje võimsused piisavad. Ulatusliku naftareostuse tõrjumiseks on arukas rakendada kõigi Läänemere-äärsete riikide reostustõrjetehnikat. Selleks tuleb kiiresti sõlmida vastavad kokkulepped ning kaardistada lisaressursside vajadus. Eesti ja Soome võiksid selles protsessis olla eestvedajad koos HELCOMiga.

Õigeaegne naftareostuse avastamine on reostuse tõrjumise huvides võtmetähtsusega. Eesti ja Soome piirivalve teevad lennukitelt merereostuse avastamise nimel tulusat kahe- ja mitmepoolset koostööd. Vastastikune infovahetus töötaks veelgi paremini kui ka Eestil oleksid vahendid reostuse avastamiseks õistes tingimustes. Sellisel juhul saaks piirivalvelennukite vaatluslende veelgi tulemuslikumalt koordineerida.

Soome lahel tiheneva laevaliiklusega kaasnevad arvukad riskid ja ohud. Nende ohtude vähendamiseks on kavandatud 2004. aasta teisest poolest käivitada Eesti, Soome ja Venemaa ühine laevaliikluse suunamise ja informatsiooni süsteem VTMISS (Vessel Traffic Management and Information System). Kui tehnilise valmisoleku poolest paistab süsteemi käivitamine sujuvat graafikus, siis andmevahetuse ja süsteemi osade sidususe alaste kokkulepete sõlmimist tuleks kiirendada. Lahenduste leidmise huvides oleks vajalik kõigi kolme riigi VTMISS rakendamisega seotud ametkondade esindajate kohtumine õige pea.

Ei ole liigne taas korrata mõningaid üldtuntud tõsiasju, sest keskkonnamuredele kurte kõrvu pole Eestis just vähe. Sellele viitab ka 7. soovitusel sattumine nimekirja.

Ka energeetika- ja transpordiküsimused on keskkonnaprobleemidega lahutamatu seotud. Kui järgnevas osas jõutakse majandustegevuse juurde, siis sisaldab see ka raudtee arendamise soovitusi. Raudteede arendamise trend ei ole Euroopas esile kerkinud juhuslikult ega puhtmajanduslikult. Kui maanteed, veeteed ja õhuteed on lihtsalt liiklejaid täis, riskid, sealhulgas saastuskoormused üha suuremad, siis on paratamatu otsida lisavariante. Lihtne kaalutlemine leiab suhteliselt ökoloogilise raudtee üles. Ka Eesti ja Soome ei jää sellest loogikast puutumata.

Nende ridade autor ei varja oma sümpaatiat alternatiivenergiatele ega varja ka kahtlust tänases Eestis (kohati ka Soomes) levinud konservatiivse energiaalase mõtlemise suhtes. Pidevalt on märgata, kuidas ühemõtteliselt ametkondlikud jõud vastanduvad elusa looduse säilimise paratamatust mõistvatele jõududele. Demagoogia on keskkonda puudutavates probleemides paraku igapäevane vahend.

Keskkonnaalane temaatika on Eestile ja Soomele kindlasti üks tähtsamaid (et mitte öelda kõige tähtsam) koostegutsemise ala ka Euroopa Liidus. Õnneks on siin kahepoolsete suhete käigus tekkinud hea vundament. Elusat loodust kaitsvate suurprojektide kaudu on võimalik teha ära midagi tõelist, päevakajalisest sõnapurust kaugemale ja sügavamale ulatuvat. Rahvusvaheline positiivne tähelepanu on sel alal haardega tegutsemise juures kindlalt ennustatav nagu tasuta kaasaanne. Eesti võiks ka juba unustada kulunud "oma Nokia" leidmise soovi. Eestil ja Soomel, koos või eraldi, on võimalust saada Roheliseks Riigiks oma säästliku ja tervisliku eluviisiga ja roheliselt toodetud kaupadega, mille järele tänapäeva maailmas on üha suurenev nõudmine.

V TÖÖJÕU JA INIMESTE VABA LIIKUMINE

Ühised soovitused:

1. Soome valitsuse poolt tööjõu vabale liikumisele kehtestatud kaheaastase üleminekuaja jätkamiseks ei ole piisavalt pädevaid põhjendusi.
2. Maade vahel liikuvate inimeste teadmisi liikumise mõjudest töölepingutingimustele ja sotsiaalsetele garantiidele lisatakse infokampaaniatega mõlemal maal. Töötajaid teavitatakse tööturu reeglitest ja sellesse tegevusse kaasatakse kõik tööturu osapooled.
3. Eesti ja Soome ametivõimud loovad püsiva süsteemi teabe ja kogemuste vahetamiseks tööjõu- ja sotsiaalsete garantiidega seonduvates küsimustes. Ametiisikud vahetavad informatsiooni tööjõu liikumise ja võimalike tööturu häireid tekitavate tegurite kohta.
4. Soome ja Eesti alustavad koostööd töökaitsereeglite kontrolli järgimiseks. Samuti tehakse koostööd Euroopa Liidu vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastaste tegevuskavade raames.
5. Tallinna ja Soome pealinnaregiooni omavalitsuste vahel kutsutakse ellu Euroopa Töövahendussüsteemi regionaalne partnerlus (EURES –partnerlus).
6. HIV-epideemia kontrolli alla saamiseks võetakse Eestis ja Soomes eelarvamustevabalt kasutusele uusi tegevusvorme, seda ka prostituutide ja uimastikasutajate allkultuurides.
7. FINESTO tulemuslikuks tegevuseks eraldatakse piisavalt ressursse.
8. Eesti saadab politseisidemehe Soome. Soome omakorda paneb ametisse põhikohaga koordinaatori politseikoostöökis Balti riikidega ja Loode-Venemaaga.
9. Otsitakse võimalusi kaasata Eesti asjatundja Helsingisse rajatava Euroopa Liidu piirivalve riskianalüüsikeskuse töösse.
10. Soome ja Eesti püüdleavad selle poole, et Euroopa Liidu pikenev piir Venemaaga funktsioneeriks kõikjal ühesuguselt, efektiivselt ja Schengeni määrusi järgivalt. Soome, Eesti ja Venemaa politsei, tolli ja piirivalve koostööd tõhustatakse.
11. Eesti ja Soome vahelise laevaliikluse turvalisuse parandamiseks ja terrorismi tõrjumiseks algatatakse ühine projekt.
12. Politsei, tolli, piirivalve ja laevandusametnike koostööd tõhustatakse nii, et piiriületamine toimuks praegusest oluliselt kiiremini.
13. Seoses Eesti EL-liikmelisusega tolliprotseduuridest vabanev mõlema maa vastav personal suunatakse tegelema kuritegevuse tõrje, riskianalüüsi ja infovahetusega.
14. Hoogustatakse koostööd maksupettuste avastamise, aktsiisikaupade salakaubanduse tõkestamise ning intellektuaalse omandi kaitse valdkondades.

Tööjõu vaba liikumine on Euroopa Liidu üks olulisemaid põhimõtteid ja saavutusi. Laienemise kontekstis on selle rakendamise üle vaieldud. Siin on võimendunud liikmesriikide juhtide ja valijate kartused ja kõhklused seoses laienemise kui sellisega. Kuid samas teame, et Euroopa Liit võib oma sihtide nimel veendunult tegutseda ainult siis, kui põhivabadused on tagatud.

Ka käesolevas raportis on sellele teemaatikale pühendatud teadlikult suhteliselt suurt tähelepanu. Teema nüansid nõuavad pikemat lahtiseletamist kui mõni muu valdkond.

Tööjõu piisav pakkumine on pikas perspektiivis keskne tegur majandusliku aktiivsuse kujunemisel ja investeerimisotsuste tegemisel. Seetõttu on tööjõu vaba liikumine positiivne nii eestlaste kui

soomlaste töökohtade säilimise ja lisandumise seisukohalt. Ametiisikute koostöös on võimalik vähendada vaba liikumise kuritarvitamise katseid ja kindlustada, et tööjõu vaba liikumine toimub töötajate ja tööandjate ning riikide ja majandusarengu huvides.

Empiiriliste uuringute tulemused migratsioonist Euroopas viimastel aastakümnetel näitavad, et migratsioon on ainult osaliselt majanduslik nähtus. Ei ole võimalik esile tuua ühtlasi migratsioonivoogusid, vaid esinevad erinevatest teguritest tingitud migratsioonilained. Samas ei ole need oluliselt mõjutanud sihtriikide tööpuuduse ega palgataset.

Eesti ja Soome majandus on omavahel tihedalt seotud. Soome ettevõtted on Eestis arvukalt esindatud ning nende majanduslik mõju on tuntav. Kuid suurt tööjõu liikuvust Eesti ja Soome vahel seni märgata ei ole. Ametlikult elab Soomes üle 12000 Eesti kodaniku ja Eestis alla 2000 soomlase.

Euroopa Liidu praegustes liikmesriikides on püütud ette näha, milliseid muudatusi toob varakamate liikmesriikide tööturu avamine liitujatele. Liitumisläbirääkimistel saavutatud kompromissina avatakse praeguste liikmesriikide tööturg järk-järgult ja valikuliselt. Eesti ja Soome vahel on esialgu üldiseks üleminekuajaks kaks aastat Eesti liitumise hetkest. Sellest ajavahemikust peaks Eesti ja Soome vahel piisama, et hajutada ohjeldamatu tööjõu migratsiooni kartusi ning valmistada vabaks liikumiseks vastavalt tööturu vajadustele.

Esimestes hinnangutes tööjõu migratsioonile Eestist Soome Euroopa Liidu laienemise järel tugineti arvamusküsitlustele, mis ei tekitanud õiget tulevikutunnetust. Kõige ekslikumates ennustustes kardeti poole Eesti töövõimelise elanikkonna kolimist Soome. Selliste hinnangute väljapakumisest ei olnud reaalse tuleviku kompimisel mingit kasu.

Tõenäolisem on võimalus, et tööjõu vaba liikumise tingimustes ei suuda eestlastest töötajad rahuldada Soome tööturu vajadusi kvalifitseeritud ja kohalikke keeli oskava tööjõu järele. Soome tööministeeriumi tellitud uuringu kohaselt võib aastail 2005- 2009 Soome tööle siirduda kõige enam 1500 eestlast aastas. See oleks vaid kaks korda rohkem kui praegusel hetkel ega tekitaks Soome tööjõuturul isegi hüppelist trendi. Vastupidi, mõnel ametialal, kus Eestist pärit tööjõule loodetakse, tuleb otsiv pilk mujale suunata. Tööjõu vanuselise struktuuri tõttu väheneb tööjõu pakkumine ja suureneb eakate pensionile siirduvate inimeste osakaal mõlemas riigis. Selle aastakümne lõpus kujuneb ilmselt olukord, kus nii Soome kui ka Eesti peavad töökäte puuduses lootma immigratsioonile ka väljastpoolt Euroopa Liitu.

Omaette nähtuseks võib kujuneda nn. pendeltöötajate liikumine Eesti põhjaosa ja Soome lõunaosa vahel. Kuna elamiskulud Soomes on praegu oluliselt kõrgemad kui Eestis, võib osa töötajaid hakata Eesti ja Soome vahel töö käima nädalase tsükliga, naastes pärast töönädala lõppu nädalavahetuseks Eestisse. Taoline Eestis elamise ja Soomes töötamise mudel võib osutada ahvatlevaks mitte ainult eestlastele.

Kuid igal juhul tingib tööturu avanemine Eesti ja Soome ametkondade koostöö tõhustamise. Sellega on seotud ka mitmed konkreetsed ettepanekud, millest mõned on otseseks jätkuks juba toimuvale. Aegsasti tuleb luua sujuv Eesti ja Soome ametiisikute dialoog töötajate liikumise hõlbustamiseks ja liikuvate töötajate olukorra parandamiseks. Õigeaegse ja põhjaliku infovahetuse ning töötajate piisava teavitamisega saab ära hoida nii võimalikud töötajate õiguste kuritarvitused kui selle pinnalt võrsuvad protestid kogu tööjõu vaba liikumise põhimõtte vastu.

Soome ametiühingute keskliit ongi loonud Tallinnas teavituskeskuse võimalike Soome siirduvate töötajate informeerimiseks. Kavas on oluliselt parandada välismaalastest töötajate töösuhete ja -õiguste kontrolli. Kui ametiisikute, tööandjate ja töövõtjate koostöö selles valdkonnas sujub, selginevad reeglid töötajate liikumiseks vabadele töökohtadele ning muutub paindlikumaks kogu tööturu võime reageerida majanduse suundumustele.

*

Eesti ja Soome vahel reisib aastas üle 5 miljoni inimese. See on ainulaadne nähtus, kui meenutada, et mõlema riigi elanikkond kokku on samas suurusjärgus. Võib ennustada, et Euroopa Liidu tingimustes jääb see arv umbes samaks.

Nende miljonite hulgas on ka inimesed, kes ei reisi ausate kavatsustega.

Eesti ja Soome politseil, piirivalvel ja tolliametil on tänaseks pikk kogemus vastastikusest koostööst kuritegevuse tõkestamisel. Alates 90-ndate aastate algusest on nende ametkondade vahel tekkinud koostöö, mille mudeleid on rakendatud ka laiemas rahvusvahelises kontekstis.

Soome, Eesti, Läti ja Leedu politsei-, tolli- ja piirivalveorganite koostöö Euroopa Liidu justiits- ja siseküsimate valdkonnas väärib edasist tähtsustamist ja arendamist. Rahapesu, narkokaubanduse, ebaseadusliku äritegevuse ja migratsiooni tõkestamiseks on see koostöö Euroopa Liidu tingimustes asendamatu.

Eestil ja Soomel on mõjuvad põhjused ka kolmepoolse koostöö arendamiseks Venemaa õiguskaitseorganitega.

*

Eeldused Eesti ja Soome **politsei** koostööks kuritegevuse tõkestamisel on head. Õiguslikud alused selleks on riikidevahelise lepingu näol olemas. Mõlema maa politsei ja teiste kaasatud ametkondade vahel on toimivad sidemed. Kuritegelik maailm rahvusvahelistub üha enam, seetõttu peavad ka õiguskaitsejad oma tegevuses koordineeritult tegutsema.

Alates 1990-ndate aastate teisest poolest on valdav osa Eesti ja Soome politseikoostööst seotud narkokuritegevusega. Narkokaubanduse ja narkootikumide levitamise võrgustik on oma ulatusega üllatanud nii politseitöö asjatundjaid kui ka mõlema maa avalikkust. Eesti ja Soome politsei vastasid narkokaubanduse plahvatuslikule kasvule Keskkriminaalpolitseide ühise töörühma FINESTO loomisega 2000. aastal. Suure osa seni avastatud narkokuritegevuse juhtumitest võibki kanda selle töörühma eduka tegevuse arvele. Kuid kaasatud on teisedki ametkonnad ning töörühma liikmeteks on ka piirivalve ja tolli esindajad. Enamik töörühma liikmeid teeb Eesti ja Soome suunalist koostööd oma igapäevatöö kõrvalt. Eriti just Eesti poolel tähendab see ilmselt ressurside vähesust. FINESTO toimiva koostöö jätkamiseks peaksid mõlema maa ametkonnad töörühma tegevuseks vajalikud rahalised- ja inimressursid tagama.

Eestil ei ole juba pikemat aega ka politsei sideohvitseri Soomes. Kuritegevuse tõkestamise ja operatiivsete uurimistoimingute tagamise huvides oleks väga vajalik see esindatus taastada.

Ametiisikute tõkestavale tegevusele vaatamata on eestlaste poolt Soomes toime pandud narko- ja muude kuritegude arv pidevalt kasvanud. Tegemist on laiema sotsiaalse nähtusega. Globaalsed muutused, hoiakute teisenemine, igasuguste piiride ja lävede madaldumine on muutnud Eesti ja Soome avatuks ka taunitavate nähtuste suuremale levikule. Kohati on avalikkuses kõlanud ka vastastikuseid süüdistusi probleemide tõsiduse eiramisest kuni korruptsioonini õiguskaitseorganites. Need reaktsioonid on mõistetavad olukorras, kus ammendavaid ja lõplikke lahendusi ei ole võimalik luua võluväel. Koostööks kohustatud ametnikele on vaja vastastikusel suhtlemisel vankumatut usaldust, mida ei kõigutata ettevaatamatute lausungitega ajakirjanduses. Rivaalitsemisele ja kannatamatusele ei tohiks ametialase suhtlemise tasemel kohta olla. Eesti ja Soome politseikoostöös on ruumi usalduslikkuse süvendamiseks.

Kuritegevuse tekkeallikate sügavam analüüs ja kriminaalpreventsiooni alane koostöö on üks võimalusi tekkinud situatsioonis lahendusi otsida. Aga on ka praktilisi samme, mida võiks astuda pike- ma viivitusega.

*

Piiriületuste arv Eesti ja Soome vahel eeldab ladusat koostööd ja tõhusat infovahetust piirivalveametite vahel. Suure osa kahe maa piirivalvurite koostöö sisust määrab juba praegu Euroopa Liidu õigustik. Eesti astumisega Euroopa Liitu muutub Eesti ja Soome vaheline piir Euroopa Liidu sisepiiriks, kus Euroopa Liidu kodanike dokumente kontrollitakse lihtsustatud korras.

Piiriületuste andmebaas on seni Eesti ja Soome õiguskaitseorganite koostöös kuritegevuse tõkestamisel olnud asendamatuks abimaterjaliks. Terrorismi ja organiseeritud kuritegevuse leviku tõttu on vaja, et korrakaitseorganite käsutuses oleksid piisavad vahendid kuritahtlike kavatsuste tõkestamiseks ning kurjategijate tabamiseks. Inimeste õigusi kahjustamata peaks hoolitsema selle eest, et vajadusel tuvastada kuritegudes kahtlustatavate liikumine. Eesti ja Soome koostöös on põhjust aegsasti kaaluda, milliseid andmeid piiride ületamiseks edaspidi hankida ja kuidas neid rakendada ühises kuritegevuse vastases koostöös.

Lähtudes Euroopa Liidu liikmesriikide vahelisest kokkuleppes riskianalüüsi mudelite rakendamiseks EL välispiiride valves loob Soome piirivalve riskianalüüsi keskuse. Oleks soovitatav, et EL liikmesriikide asjatundjate kõrval võtaksid Eesti eksperdid tööst osa juba varajases faasis.

*

Eesti liitumisel Euroopa Liiduga on Eesti ja Soome vahel oluliseks muudatuseks kaupade **tollikontrolli** ja tollivormistuse lõppemine. Samal ajal peab Eesti Euroopa Liidu välispiiril kolmandate riikide suhtes hakkama rakendama Euroopa Liidu tolliprotseduure. Eesti ja Soome tolliametite koostöö kogemuste vahetamiseks ladusa kaubavahetuse korraldamisel Venemaa suunal tähtsustub veelgi, sest kaubandusreehim Venemaaga ühtlustub. Eesti jaoks on olukord täiesti uus ning nõuab uue töökorralduse varast ettevalmistamist. Oleks loomulik, kui nende ettevalmistuste käigus toimub tihe informatsiooni ja kogemuste vahetus Soome kolleegidega.

Kaupade liikumise vabanemisel Eesti ja Soome vahel vabaneb varem tollivormistuses hõivatud tolliametnike, keda saab rakendada tõhusamaks tööks riskianalüüsi ja infovahetuse valdkonnas. Tollitöötajate kohustused kaupade vaba liikumise tingimustes ei vähene, vaid teisenevad. Riigisisises tegevuses tähtsustub endisest enam maksupettuste ennetamine, avastamine ja tõkestamine. Omaette valdkonna moodustavad intellektuaalse omandi kaitse küsimused, mille olulisus kasvab jätkuvalt.

Alkoholi- ja tubakatoodete salakaubanduse vastu võitlemisel on tollil võtmeroll. Aktsiisikaupade salajase sisseveo juhtumid kolmandatest riikidest võivad sagedaselt seoses tollikontrolli kadumisega Eesti ja Soome vahelisest liiklusest. Aktsiisikaupade salakaubanduse küsimustes tuleb Eestil ja Soomel häälestuda üha tihenevaks kahepoolseks ja mitmepoolseks koostööks Euroopa Liidu raames.

VI

KULTUUR, HARIDUS, TEADUS

Ühised soovitused:

1. Kantakse hoolt selle eest, et mõlema maa õppematerjalides oleks piisavalt teavet naabermaa ajaloost ja kaasajast.
2. Soome rajab Helsingi ülikooli juurde eesti keele ja Eesti Tartu Ülikooli juurde soome keele professori.
3. Eesti keele õpetamist Soome koolides tõhustatakse sel teel, et Soome kõrgkoolides sobiva üldettevalmistuse saanud eesti immigrandidest koolitatakse kiirkorras eesti keele õpetajaid koolidele ja ka vaba haridustöö tarvis. Soome keele efektiivse-

maks õpetamiseks Eestis antakse eestlastest soome keele õpetajatele võimalus viibida Soomes ning süvendada oma teadmisi soome keele ja kultuuri alal.

4. Senisest rohkem tehakse uurimis- ja arendustöölalast koostööd kõrgkoolide ja uurimisinstituutide ning teadus- ja tehnoloogiaparkide vahel eesmärgiga

- tõsta teadustöötajate väljaõppetaset ning ratsionaliseerida laboratooriumide ja muu sisseseade hankimist ja kasutust;
- lisada üliõpilaste ja uurijate vahetust;
- edendada kõrgtehnoloogial rajanevat ettevõtlust.

5. Tagatakse soomlaste õppimisvõimalused Eestis ja eestlaste õppimisvõimalused Soomes. Eesti kutseõpetuse reformi käigus püütakse koos Soomega saavutada sünergilist efekti. Näiteks hõlbustatakse eestlaste osalemist professionaalsete tsiviilendurite koolitusel Soomes.

Siin ei ole koht pikemaks aruteluks sel teemal, kas elu põhiväärtuste mõistmisel on olulisemad keskkond, majandus või kultuur. Või midagi muud, kas siis kitsamalt või veel laiemalt vaadates. Iga vaatenurk on tõestatav. Praeguses kontekstis, st. Soome-Eesti suhete tulevikku vaadates on aga kõige olulisem mõista, et üks sõlmküsimumustest kõlab: kas, kuipalju ja mil määral õpetetakse naabermaade ajalugu ning tänapäeva tegelikkust koolides. Kui see on piisav, on suhete kujundamise vundament alati tugev. Kui see on ebapiisav, jääb vundament nõrgaks ja suhetesse on programmeeritud komplikatsioonid. Teadmatus sünnitab alati eelarvamusi ja need omakorda kergitavad suhtlemisbarjääre ning põhjustavad ekslikke seisukohti.

Eesti ja Soome peaksid ja saaksid tulevikus tänasest palju enam soodustada õpilaste, üliõpilaste, õpetajate ja õppejõudude vahetust, samuti teaduskoostööd. Loomulikult tuleb kasutada võimalusi Euroopa Liidu rahade taotlemiseks ühistele projektidele

Esimene soovitus juhibki tähelepanu vundamendiga tegelemise vajadusele.

Teist soovitusel selgitades tuleb taas kirja panna üldteada tõsiasi, et Eesti ja Soome puhul on tegu lähedaste hõimlaste ja lähedaste keeltega. Selles asjas ei leia kumbki maa endale maailmas teisi samaväärseid partnereid. Kuid on märgata, et turumajanduse lained pühivad hoolimatult ka unikaalsete õppetoolide lävepakke. Mitte vaid naabrisuhte seisukohalt, vaid ka mõeldes oma ainulaadsele rollile maailmakultuuris, tuleks mõni alustala senisest paremini kindlustada. Mitte ajutised, vaid alalised ja pariteetselt kokku lepitud eesti ja soome keele professorid oleks loomulik asjade käik. Koos kõige selle juurde otseselt või kaudselt kuuluvaga, mida akadeemilise maailma esindajad oskavad vastastikku juba detailselt kirjeldada, kui neile vaid võimalus antakse.

Järgmised soovitusel on juba sõnastuselt üksikasjalikumad ega nõua siin suuremat ülerääkimist.

Neljas neist juhib tähelepanu mõningatele kõrgtehnoloogia arendamise ja uuendusliku ühiskonna olulistele arengueeldustele. Allakirjutanu on arvamusel, et kui põhja pool Soome lahte on neis asjades jõutud väga kaugele ning saavutatud rahvusvaheline tuntus, siis lahe lõunakaldal on seni tehtud liiga palju sõnu ja liiga vähe tegusid. Rõhuasetus uuendusmeelse ja teadmispõhise ühiskonna arengule on hädavajalik. Eestis ei ole puudust ajudest ega soovist. Väga palju, peaaegu et kõik, sõltub praegu **hoiakutest**.

Teadus- ja tehnoloogiaparkide sidemete puhul (ja mitte ainult seal) on ilmselt kasulik ka praktiline koostöö. Kellelgi pole kunagi raha ülearu ja investeringuid seadmetesse vms. on mõnikord arukas teha nõ. naabermajas dubleerimist vältides. Veel selgem on koostöökasu inimressursi seisukohalt. Andekus teatavasti ei vali kohta, kus ilmuda ja andekate inimeste potentsiaalile võimaluste andmine peaks olema globaalse haardega humanistlik hoiak, kus kitsamad rahvuslikud huvid on teisel kohal. Andeka looja looming jääb lõppude lõpuks alati kogu inimkonna käsutusse.

Kunstiloomingu aladele on iseloomulik, et loomingu paremik levib rahvusvaheliselt omasoodu,

ilma riikliku eestkosteta. Viimane nähtus on normaalses kunstielus ajalooliselt pigem mitmemõteline, st. mitte alati positiivse märgiga. Kuid selget vahet on vaja teha eestkostel ning toetamisel. Riigid saavad olla head toetajad ja sponsorid, nende katkematu toetus ja abi on vajalik, seetõttu oleks ka vale siinkohal konkreetsetest näidetest rääkida. Võtmefraasiks võiks olla: teadlik pidev huvi ja toetus. Kui tahetakse olla kultuurriik.

VII MAJANDUS

Ühised soovitused:

1. Jätkatakse tööd põhja - lõunasuunalise raudtee (Tallinn-Berliin) ja sellega eeldatavalt seotud Helsingi-Tallinna rongipraamiühenduse projektiga. Oma koostöös Euroopa Liidu raames tutvustavad mõlemad maad seda projekti arvestatava liiklemisalternatiivina.
2. Erilist tähelepanu pööratakse Via Baltica haldusprobleemide lahendamisele ja kasutusviiside harmoniseerimisele. On tähtis, et tee teine investeerimisprogramm viiakse ellu. Euroopa Liidu laienemine aastal 2004 lisab märkimisväärselt projekti rahastamisvõimalusi Euroopa Liidu struktuuri - ja ühtekuuluvusfondide kaudu.
3. Eesti ja Soome ametiisikute, firmade ja finantseerijate vahelist koostööd energeetikaküsimustes peetakse erakordselt tähtsaks. Mõlema maa ametivõimud soodustavad Eesti ja Soome vahelise elektrikaabli kiiret valmimist.
4. Põhjamaade investeerimispanga (NIB) tegevust Eestis ja mujal Baltimaades peetakse eriti oluliseks. Maade valitsused jätkavad oma püüdlusi selles suunas, et Eesti, Läti ja Leedu saaksid NIBi liikmeteks.
5. Uute kõrgetehnoloogiaettevõtete ja nende poolt pakutavate uute töökohtade loomisel peetakse tähtsaks ettevõtete tegevuse algstaadiumi rahastamist, milles nähakse maadevahelist loomulikku koostööobjekti. Koostöö peab toimuma laial rindel. On vajalik, et lisaks riigivõimule kaasatakse sellesse kõrgkoolid, avalikud institutsioonid, näiteks Strateegiliste Algatuste Keskus (SAK), Tehnoloogia Arendamiskeskus (TEKES), Soome Tööstusfinantseering (Tesi), Eesti Tehnoloogiaagentuur (Estag), Soome Iseseisvuse Juubelifond (Sitra) ja eraettevõtted. Ühiseid ponnistusi "Eesti Sitra" loomiseks tõhustatakse.
6. Arendatakse koostööd Eesti võimalikult kiireks ja sujuvaks liitumiseks EMU-ga. Euro kasutuselevõtt Eestis tugevdab maadevahelisi majandussidemeid ja hõlbustab kaubavahetust.
7. Soome ja Eesti ametiisikud loovad jäälõhkujatele ühtse tegevusmudeli ja uurivad võimalusi, kuidas koostöös senisest soodsamalt jäälõhkumisteenuseid toota.

Majandusdimensioonis on piiratud väheste soovitustega, millest enamik puudutab lisaks Soomele ja Eestile ka teisi riike. Majandustegevus sisaldab alati suurt konkurentsielementi ning on valdavalt erakapitali mängumaa. Nii et juba eelduslikult on üsna piiratud võimalike majandusalaste soovitude hulk kahe riigi valitsustele. Ja veel: majanduse riikliku juhtimise määr on klassikaliselt põline poliitikute vaidlusteema. Ei tahaks siin anda oma panust vaidlusesse.

Soovitustes mainitud suurprojektide puhul aga on ühine planeerimine ja koostoimimine vajalik, eriti Euroopa Liidu raamides.

Raudteeühenduse tähtsuse kasv on Euroopas ammu saanud põhjendused ja muutunud üheks prioriteediks. Rääkides nii kaupade transpordist kui reisijate vajadustest on võimalikud mitmesugused kalkulatsioonid, sõltuvalt sellest, milliseid huve ja tegureid arvesse võetakse. Tasuvusvaidlustes jäävad paraku sageli kõrvale keskkonnareostuse või keskkonnasäästmise koefitsiendid. Sedakaudu on sellised arvestused sageli tulevikku mitte arvestavad.

Soome lahte ületavate inimeste, transpordivahendite ja kaubakoguste arv on olnud kasvav. Turg on pidevalt reageerinud nõudluse kasvule. On ilmne, et varem või hiljem teostuvad ka need projektid, mida eile või täna veel poolutoopilisteks peetakse. Koos põhjast lõunasse suunduva kaasaegse raudtee vajaduse kasvuga kasvab ka vajadus näiteks rongi-praami kombinatsiooni järgi.

Euroopa rahaühiku euro kiire kasutusele võtmise tarvilikkus Eestis, jäälohkujate paindliku ühiskasutamise mõttekus või energiasüsteemide kindluse ja pandlikkuse suurendamine ei vaja ilmselt erilist selgitust. Igalt poolt võib leida probleeme ja igale seisukohale võib lisada vastuargumente, aga kui me lähtume vähem ametkondlikest ja enam üldrahvalikest huvidest, siis ei ole tõsiseltvõetavaid kõhklusid kerget sõnastada.

5. soovitus on eriline. Soome pikaajaline kogemus ütleb, et SITRA tegevus on suurel määral kaasa aidanud Soome tänase elutaseme, kindla demokraatia ja rahvusvahelise maine saavutamisele. Eesti ei pea kopeerima SITRA't. See on ka võimatu. Riikide ajalood on erinevad. Kui võrrelda SITRA loomist Soomes mõnekümne aasta eest ja Eestit täna, siis märkame suuri erinevusi nii ühiskondade seisundites kui rahvusvahelises keskkonnas. Kuid soomlaste kogemuse baasil on Eesti analoogi loomine meie tulevikule väga oluline. See on kindlasti üks näide sellest, kus heade naabrite kasulikku kogemust tasub üle võtta. Tallinnas tegutsev Strateegiliste Algatuste Keskus teeb nimetatud Soome organisatsioonide abil tõsist ja arvestatavat ettevalmistustööd. Valitsuste moraalne ja praktiline tugi sellele ettevõtmisele on teretulnud. Õnnestumise korral luuakse Eestile tema tänases arengufaasis äärmiselt oluline, mitme tegevusliini sünergiale toetuv, uuenduslikkust ja ühiskonna küpsemist toetav asutus.

*

Vastavalt kahe riigi peaministritelt saadud lähteülesandele keskendutakse raportis vaid Eesti-Soome suhetele uues raamistikus Euroopa Liidu liikmetena.

Vaja on lisada, et selline fokuseerimine toetub küll kahe keele- ja kultuurisugulusega naaberriigi väga lähedastele suhetele, kuid ei märgi nende eraldamist laieneva Euroopa Liidu teistest riikidest või üldistest hoovustest. Vastupidi. On ilmne, et suurorganisatsiooni areng ja tema probleemid kergitavad erinevate teemade puhul üles riikide erinevaid huve ning seisukohti. See tähendab, et tulevikuski näeme *ad hoc* lähenevaid ja kaugenevaid riikidegrupe Euroopa Liidu sees, kusjuures naabrus, riigi suurus või mõni muu lihtsalt defineeritav tunnus ei pruugi alati mõju avaldada. Selle asemel võib kusagil seisukohti kujundada näiteks eemalt hoomamatum ajalooline taust või päeva- poliitilisem koalitsioonihuvi.

Last, but not least. Eesti-Soome suhteid ega nendele keskenduvat raportit ei saa triviaalsel kombel üle kanda teistele riikidele. Soovitan aga Eesti valitsusel kaaluda sarnase ühisraporti töövormi kasutamist ka mõne teise naaber- või mittenaaberriigi puhul.

JOHDANTO

Pääministeri Paavo Lipponen ehdotti Viron-vierailullaan elokuussa 2002 pääministeri Siim Kallakselle, että Suomi ja Viro kumpikin nimittäisivät henkilön yhteiseen työryhmään, jonka tehtäväksi tulisi esittää näkemys näiden kahden maan tulevaisuudesta niiden suhteiden tullessa aivan uuteen historialliseen kehitysvaiheeseen. Vuodesta 2004 alkaen Viro ja Suomi istuvat tasavertaisina yhteistyökumppaneina yhteisen pöydän ääressä muiden tasavertaisten valtioiden kanssa.

Suomen hallituksen edustajaksi määrättiin Esko Ollila ja Viron hallituksen edustajaksi Jaak Jõerüüt. Tavoitteena oli esittää yhteinen selvitys asiasta maiden pääministereille vuoden 2003 huhtikuun loppuun mennessä.

Esko Ollilan avustajaksi ryhtyi Vesa Vasara Suomen ulkoasiainministeriöstä ja Jaak Jõerüütin avustajaksi Avo Suurthal Viron ulkoministeriöstä. Apulaisten omistautuminen ja asiantuntemus on ollut huomattavaa, mistä molemmille lämmin kiitos.

Selvitystyön aikana aineistoa läpikäydessä tavattiin useita ihmisiä molemmin puolin Suomenlahtea, samoin oltiin tiiviissä puhelin-, internet- ja faksiyhteydessä. Kiinnostus ja yhteistyövalmius oli huomattavan suurta, mikä olennaisesti helpotti selvityksen kirjoittamista. Esitän tässä vilpittömän kiitokseni kaikille hankkeessa tavalla tai toisella mukana olleille.

Viron tasavallan ja Suomen tasavallan suhteiden uusi kehitysvaihe liittyy ennen muuta maiden uuteen asemaan kansainvälisellä arenalla. Suomi on jo EU:n jäsen, Virostä tulee mitä suurimmalla todennäköisyydellä pian paitsi EU:n myös Naton jäsen. Naapurimaiden tällainen sijoittuminen maailmannäyttämöllä, mikä itse asiassa tarkoittaa kahden yhtä itsenäisen valtion toimimista kansainvälisessä elämässä, on ehkä joiltakin osin verrattavissa tilanteeseen ennen toista maailmansotaa. Avarammassa maailmankontekstissa naapurusten kannalta on kyseessä silti aivan uusi todellisuus: näin siksi, että kansainväliset järjestöt, maailman taloudellinen, poliittinen, kulttuurinen, demografinen ja ympäristötilanne ovat kokonaan muuttuneet. Niin ikään ovat muuttuneet ja muuttuvat jatkuvasti kansainvälisen terrorismin ja rikollisuuden laajuus ja luonne, sodankäynnin välineet ja syyt, kommunikaatiovälineet sekä kaiken tämän vaikutuksesta myös ihmisten ajattelutapa ja asenteet. Tämä kaikki antaa aiheen ja tarpeen tilanteen analysointiin.

Rehillisesti sanottuna kyseessä oli lähes mahdoton tehtävä. Viron ja Suomen väliset suhteet ovat kehittyneet Viron uudelleenitsenäistymisestä kuluneessa runsaassa kymmenessä vuodessa räjähdysmäisesti kaikilla elämän alueilla ja kaikilla tasoilla. Tästä seuraa luonnollisena tosiasiiana, että kaikki elämänalat ovat myös olleet jatkuvan ja vastavuoroisen tarkkailun ja havainnoinnin yhtä hyvin kuin analyysinkin kohteina. Tuhannet asiantuntijat Suomenlahden molemmilla rannoilla, mutta myös huomattavasti kauempana, ovat seuranneet ja analysoineet prosesseja, esittäneet juoksevia suosituksia ja laatineet myös pitkän tähtäimen tulevaisuussennusteita. Tällaista toimintaa on ollut valtion, eri hallinnonalojen ja kuntatasolla, yksityisellä sektorilla, akateemisessa maailmassa ja myös kansalaisjärjestöissä. Tutkimuksia, selvityksiä ja muistioita on kerätty hyllyihin roppakaupalla jokaisen päivän kasvattaessa pinoa, sillä prosessit ovat käynnissä koko ajan. Tämän asian tiedostaminen ja huomioiminen on äärimmäisen tärkeää meidänkin työtä arvioitaessa.

Näin ollen ja loogisesti ajatellen ei ole mahdollista, että kaksi asiantuntijaa pystyisivät vain muutaman kuukauden kestävän selvitystyön tuloksena sanomaan jotain täysin uutta kahden maan suhteiden menneisyydestä, nykypäivästä ja tulevaisuudesta. Mikä sitten olisi meidän työmme ydin? Tämä kysymys vaati meiltä vastausta työni ensihetkestä lähtien. Ennen kaikkea piti tehdä itsellemme selväksi, **mitä meidän ei kannata tavoitella.**

Selvityksemme ei ole:

- a) akateeminen tutkimus;
- b) tyhjentävä katsaus virolais-suomalaisiin suhteisiin;
- c) minkä tahansa suppean erikoisalan perustavaa laatua oleva analyysi.

Ainoa mahdollisuutemme – sellaisena kuin me sen tajusimme – oli irtaantua arjen käytännöistä, joihin myös päivänpolitiikka kuuluu. Niin ikään yritimme olla hautautumatta aiheeseen liittyvän valtavan tietomassan alle. Halusimme nousta sen yläpuolelle ja varmistaa näin itsellemme mahdollisuuden tarkastella tilannetta ikään kuin syrjästä.

Silmällä pitäen yhteistä tavoitetta haimme myös mahdollisimman sopivaa **muotoa** ajatustemme ilmaisemiseksi. Työn alussa lähdimme siitä, että kirjoitamme yhden yhteisen, “harmonisoidun” tekstin. Myöhemmässä vaiheessa havaitsimme tällaisen muodon haittaavan selvityksen sisältöä. Virolla ja Suomella on yhteneväisyyksien ohella myös paljon eroavaisuuksia alkaen siitä, miten joitakin teemoja lähestytään ja päätyen siihen, miten selvityksiä kirjoitetaan. Harkittuamme asiaa tulimme siihen johtopäätökseen, että tarkoituksenmukaisinta olisi esittää selvitys kolmiosaisena: yhteiset ehdotukset erikseen sekä kummankin selvitysmiehen esittämät yhteistä osaa kommentoivat tekstit erikseen. Viimeksi mainituissa korostukset, johtopäätökset ja selventävät huomautukset on kirjoitettu selvitysmiesten omista näkökulmista käsin. Uskomme, että tällä tavalla selvityksen sanoma tavoittaa parhaiten ne, joita asia koskee ja kiinnostaa.

Käydessäni läpi aineistoa ja tavatessani useita ihmisiä Suomenlahden molemmin puolin minussa syveni tunne siitä, että huolimatta maittemme ja kansojemme erityissuhteesta, hyvin toimivista poliittisista kontakteista, monista yhteisistä taloudellisista ulottuvuuksista ja hyvässä naapurihengessä tapahtuvasta kanssakäymisestä suhteissamme esiintyy aika ajoin myös ilmiöitä, jotka kytevät pinnan alla ja joista olisi aika puhua julkisemmin kuin tähän asti on ollut tapana. Suomen ja Viron suhteet lepäävät niin vankalla perustalla ja tulevaisuus sisältää niin tärkeitä yhteisiä intressejä, että joidenkin erimielisyyksien avoin tarkastelu ei voi niitä vahingoittaa, vaan päinvastoin, lujittaa entisestään.

Suomalais-virolaisia suhteita käsittelevää aineistoa tutkittaessa pisti silmään sen ilahduttavan suuri määrä. Ei olisi ollut ollenkaan väärin, jos olisimme laittaneet selvitykseen vain yhden ainoan suosituksen: jatkettakoon samassa hengessä kuin tähän asti, kuitenkin niin, että uudenlaisen tilanteen tarjoamat uudet mahdollisuudet tulisivat otetuiksi huomioon. Tämä olisi ollut korrektia ja diplomaattista, vaan ei ollenkaan riittävää.

Suosituksia hahmotettaessa on tarkasteltu suurinta osaa elämän eri alueista. Puolustusyhteistyö on jätetty sivuun siitä syystä, että Viro liittyy Natoon, mutta Suomi ei. Jos nyt lähdetäisiin käsittelemään kyseistä tematiikkaa, tulisi käsitellä myös Naton ja Suomen suhteita, mikä taas ei kuulu tämän selvityksen piiriin.

Kun tekee ehdotuksia ja hakee painotuksia, henkilökohtaisia näkemyksiä tulee pakostakin mukaan. Kukaan ihminen ei koskaan ole täysin neutraali. Jos olisi, se sotisi ihmisluontoa vastaan. Meidän henkilökohtaiset asenteemme eivät kuitenkaan ole siinä mielessä henkilökohtaisia, että ne millään tavalla liittyisivät omiin yksityisiin etuihimme. Korostaisin näkökulmamme riippumattomuutta sekä siinä, minkä olemme valinneet esitettäväksi suosituksena että siinä, minkä olemme jättäneet sivuun. Tajutessamme sen, että laajoihin prosesseihin liittyvät aina myös laajojen eturyhmien intressit, yritimme käsitellä niitä prosesseja myös ilman eturyhmien vaikutusta.

Hieman yksinkertaistaen sanottuna hallitusten pääasiallisia vaikuttamiskeinoja ovat raha ja norminluonteiset oikeussäännökset. Suosituksia laadittaessa on silti pidetty silmällä sitäkin tosiasiaa, että hallituksilla on huomattavan paljon mahdollisuuksia (usein suuremmassa määrin kuin halutaan myöntää) **ohjailla, vaikuttaa ja muokata asenteita**, innoittaa tai jarruttaa. Rahakeskeinen politiikka, rahakeskeinen johtamistaito, on vain osa johtamisesta.

Kun ajattelemme samanaikaisesti virolais-suomalaisten suhteiden kehitystä, Viron kehitystä ja Suomen kehitystä tusinan viimeisen vuoden ajalta, huomaamme ensinnäkin suurten muutosten tapahtuneen. Heti sen jälkeen nähdään, että kummallakaan puolella Suomenlahtea ei olisi osattu ennustaa monia ilmiöitä eikä myöskään jatkossa seurannutta kehitystä, ei edes lyhyellä, parin kolmen vuoden aikavälillä. Tämä tosiasia voisi saada meidät ajattelemaan sitäkin, että tulevaisuusskenaariot saattavat olla samalla kertaa sekä apuvälineitä että harhauttajia, sekä innoittajia että jarruttajia. Tulevaisuutta ajatellen on viisaampaa pitää ovi auki monille mahdollisuuksille eikä takertua lukkoon lyötyyn skenaarioihin. Siinäkin on kyse asenteista.

I

SUOMEN JA VIRON YHTEISTOIMINNAN TAUSTA

Viron ja Suomen suhteilla on takanaan pitkä historia, jonka syvyyksiin tässä ei ryhdytä kaivautumaan.

Kahdeskymmenes vuosisata on ollut kummankin maan kehityksessä myrskyisiä. Myös naapurien keskinäisissä suhteissa on ollut monta vaihetta. Maat saavuttivat itsenäisyytensä samoihin aikoihin: Suomi 6.12.1917 ja Viro 24.2.1918. Maiden kehitykseen ja keskinäiseen kanssakäymiseen vaikutti tuntuvasti erilainen historia ajoilta ennen itsenäistymistä ja sen jälkeen. Tästä johtui se, että kun Viro palautti vuonna 1940 menettämänsä itsenäisyyden vuonna 1991, Suomi oli auttajana, Viro taas vastaanottavana osapuolena lähes kaikessa, eikä päinvastoin. Tällä tosiasialla on ollut merkityksensä varsinkin taloussuhteissamme ja tämä taustaeroavuus on syytä muistaa nyt ja vastaisuudessa molemmin puolin lahtea vaikkakin ehkä eri katsantokannoista käsin.

Vuosisadan kuluessa on silloin tällöin heitetty ilmaan myös idea kahden maan valtiollisten rakenteiden yhdistämisestä. Nämä ehdotukset ovat tulleet voittopuolisesti Virostä. Tunnetuin niistä on Viron sotaa edeltäneen ajan ensimmäisen presidentin Konstantin Pätsin suunnitelma liittovaltion perustamisesta. Jotkut historioitsijat epäilevät onko suunnitelman teksti Pätsin itsensä kirjoittama. Oli niin tai näin, kyseessä on virolainen idea, johon on katsottu tarpeelliseksi yhdistää presidentti Pätsin arvovalta. Siksi esiteltäköön suunnitelma tässäkin yhteydessä. Tiedetään, että mahdollinen Viro–Suomi -liittovaltio alkoi kiinnostaa Pätsiä jo melko pian Viron itsenäistymisen jälkeen.

Presidentti Konstantin Pätsin niin kutsuttu testamentti:

Perusteet, joihin Viron valtiollisen kehityksen tulisi tukeutua uutta Eurooppaa muodostettaessa.

- 1. Viron tulisi liittyä Suomeen osavaltiona.*
- 2. Molemmilla valtioilla olisi yhteinen valtionpäämies, tämä olisi helpoimmin toteutettavissa, jos valtionpäänä olisi kuningas.*
- 3. Yhteiset laitokset johtaisivat puolustus- ja ulkopoliittikkaa, yhteinen talouspolitiikka ja raha, yhteiset lait useissa talous – ja sosiaaliasioissa (vekseli, kilpailu, pankkitoiminta, kiinnitykset ja muut sellaiset).*
- 4. Oppikouluissa järjestettäisiin tyydyttävästi kummankin valtion kielten opetus.*
- 5. Lainsäädäntö- ja hallintoelimet toimisivat kummassakin valtiossa oman perustuslakinsa puitteissa, mutta molempia koskevien kysymysten ratkaisemiseksi perustettaisiin yhteisiä lainsäädäntövaltuuskuntia (samaa tapaan kuin entisessä Itävalta-Unkarissa).*
- 6. Kummassakin valtiossa olisi oma oikeuslaitos, sillä sekä siviili- että rikoslainsäädäntö on kummallakin puolella erityyppisen kehityksen tulos.*
- 7. Kummankin valtion rajat tulisi korjata siten, että nykyisten rajojen takana asuvat suomensukuiset kansat jäisivät joko Suomen tai Viron alueelle, tai voisivat muuttaa niille (meillä voisivat Petserin ja Narvan -takaisten kaksikielisten pitäjien venäläiset muuttaa Venäjälle ja heidän tilalleen tulla inkeriläisiä, Suomessa vastaavat toimet laajemmassa mittakaavassa voitaisiin toteuttaa Karjalassa).*
- 8. Liittovaltion toteuttaminen vaatisi molempien maiden perustuslakeihin (en tietenkään tarkoita Viron sosialistisen neuvostotasavallan perustuslakia) läpikäymistä ja täydentämistä, erityisesti siinä tapauksessa, jos valtiot muutettaisiin kuningaskunniksi. Perustuslakien yhdenmukaistamistoimille tulisi saada molempien maiden kansalaisten suostumus ja hyväksyntä.*
- 9. Kaikki edellä esitetty tulisi ajankohtaiseksi vasta siinä tapauksessa, jos Euroopan **voittajavaltiot** sisällyttäisivät toimintasuunnitelmiinsa Itämeren rantavaltioiden turvaamisen ja olisivat tarvittaessa valmiit myös **voimankäyttöön** niiden puolesta. Tätä varten voittajavaltioiden pitäisi kutienkin tietää, mitä toivomuksia paikallisilla kansoilla itsellään on tulevaisuutensa suhteen.*

10. Ohimennen voisi todeta, että Latvian ja Liettuan liittyminen uuteen Puolaan lisääisi niiden turvallisuuden ja avaisi Puolalle pääsyn merelle.

(Suomenkielisen käännöksen lähde: Helsingin yliopiston kirjaston arkisto)

Tässä yhteydessä ei ole mahdollista analysoida Pätsin suunnitelmaa sen kaikilta osin. Emme myöskään saa koskaan tietää, mitä mieltä Suomen ja Viro kansat olisivat rauhan ja demokratian oloissa olleet tuosta kaavailusta. 1940-luvun alussa oli kuitenkin puutetta molemmista: toisella puolen lahteista rauhasta ja toisella puolen demokratiasta. Suotakoon allekirjoittaneelle silti muutama kommentti. Suunnitelma sisältää vihjeen siitä, että kyseessä ei olisi ollut niinkään tasavertainen liittyminen, vaan yhden valtion siirtyminen toisen syliin. Kohdissa 3 ja 5 esitetyt kaavailut ovat tietyllä tapaa toteutumassa nykyisessä EU:ssa. Kohta 10 taas osoittaa, että jokin asia on häirinnyt tekstin kirjoittajan ilmaisutarkkuutta sekä keskittymistä Viro–Suomi-teemaan.

Virossa valtioliiton ajatus on saanut vaatimattoman vastaanoton, Suomen vastauksena on ollut vaikeneminen.

Uskon, että on aika sanoa suoraan: ajatus kahden valtion rakenteiden yhdistämisestä – missä tahansa muodossa – ei ole kehityskelpoinen eikä saisi vakavassa pohdinnassa kummankaan maan kansalta myönteistä vastaanottoa. Sekä Viro että Suomi ovat pian tasavertaisina EU:ssa. Tämä valtioiden liittymä on molemmille riittävä yhteinen rakenne.

Suomen ja Viron suhteiden todellisen laajuuden ja syvyyden muodostavat ruohonjuuritason yhteydet. Ne ovat erinomainen perusta valtiolliselle kanssakäymiselle. Varsinkin viimeksi kuluneet viisitoista vuotta ovat lisänneet mainitun tason yhteistyötä räjähdysmäisesti.

Erinimisiä Viro-seuroja ja niiden kattojärjestöjä on enemmän Suomessa, mutta ne eivät olisi elinvoimaisia, ellei niillä olisi yhteistyökumppaneita Virossa. Niin siitäkin huolimatta, ettei Virossa kansalaisaloitteeseen perustuva järjestötoiminta ole yhtä laajaa kuin Suomessa. Syynä tähän ovat sekä virolaisten suurempi yksilökeskeisyys että Viron nykyinen kehitysvaihe, jossa suurin osa ihmisten energiasta kuluu ensisijaisten taloudellisten, urakehitykseen liittyvien ja muiden tarpeiden tyydyttämiseen. Viron kehitys, jota myös talousihmeeksi on sanottu, tukeutuu ennen muuta Virossa asuvien ihmisten tarmokkuuteen. Ihmisten aika ja energia on kuitenkin rajallista, mistä syystä niitä ei riitä joka sektorille.

Eräs yleisimmän tason muutos ansaitsee niin ikään huomiota.

Miehitys- ja siirtymäkauteen sekä palautetun itsenäisyyden alkuaikoina Suomella oli virolaisille kaikessa aivan erityisen tärkeä merkitys. Suomi oli se pääasiallinen kanava, josta hankittiin tietoa ja josta saatiin myös aineellista ja henkistä apua. Tavalliselle virolaiselle Suomen radio ja televisio olivat pitkään tärkeä ikkuna muuhun maailmaan. Tämä tilanne on nyt muuttunut. Virolaiset seuraavat yhä enemmän muun maailman infokanavia. Myös opiskelupaikkojen, liikekumppanien, poliittisten partnerien, matkakohteiden ynnä muiden valikoima on huomattavasti laajentunut, ja virolaiset ovat käyttäneet avartuvan maailman tarjoamat mahdollisuudet tarkasti hyväkseen. Asian suoremmin ilmaisten: fyysisestä läheisyydestä, kielisukulaisuudesta ja tiiviimmistä liikesuhteista huolimatta Suomella sen enempää kuin suomalaisillakaan ei enää ole ehdottoman itseoikeutettua paikkaa virolaisten intressikentässä. Oikean kumppanuuden ja tulevaisuuden yhteistyön kannalta tämä olisi järkevä muistia .

II LÄHIMENNEISYYS, NYKYPÄIVÄ JA TULEVAISUUS

On tarpeen puhua myös niin kutsutusta ison veljen syndroomasta. Jos saan olla suorapuheinen, niin minun mielestäni suomalaiset saisivat virolaisten kanssa asioidessaan luopua mainitusta asenteesta. Tästä olisi hyötyä kummallekin osapuolelle. Se olisi kaunista. Pidän paljon Suomesta ja suomalaisista ja olen kohtuullisen hyvin perillä siitä, miten ja milloin Suomi on auttanut Viroa. Suomi on valtio, joka seisoo tukevasti omilla jaloillaan, jolla on kansainvälisesti hyvä maine ja jonka yhteiskuntaelämä on hyvin organisoitu. Suomalaiset ovat tasapainoisia ja rauhallisia. Suomen ei ole sopivaa esittää isoa veljeä. Suomea kaunistaisi entisestään se, jos se luopuisi tuosta asenteesta.

Ilmiö sellaisenaan saa jokapäiväisessä elämässä ja käytännössä erilaisia muotoja. Joskus se ilmenee lineaarisena: suomalainen kokemus tai mielipide esitetään lopullisena totuutena. Joskus se ottaa käsittämättömäksi paisutellun pelon muodon tai ilmenee riittämättömänä analyysinä. Käyköön esimerkistä suhteeton pelko siitä, että EU:n laajentuessa sadattuhannet ihmiset Virosta valuisivat Suomen työmarkkinoille. Todellisuuden kanssa tällaisella pelolla ei ole mitään tekemistä.

Liian primitiivisenä käsitellään toisinaan myös antaja–saaja-suhdetta. Joskus suomalaiset unohtavat, ja kumma kyllä, joskus niin tekevät myös virolaiset itse, että virolaisilla oli merkittävä rooli Neuvostoliiton hajoamisessa ja historian roskalaatikkoon hylkäämisessä. Neuvostoliiton maailmankartalta katoamisesta hyötyi koko maailma Suomi mukaan lukien.

Ison veljen tematiikan julkinen käsittely saattaa säikäyttää jotkut ihmiset. En kuitenkaan tavoittele mitään muuta kuin Viron ja Suomen suhteiden koko kirjon kuvaamista.

Kiistakysymyksiäkin on viimeksi kuluneiden vuosien aikana maidemme välillä ollut. Viron ja Suomen ei ole ollut helppoa päästä sopimukseen esimerkiksi sellaisissa kysymyksissä kuin merenkulkualan kilpailussa käytetyt keinot tai palautettava omaisuus. Myös näissä asioissa saattaa aika ajoin huomata, että juridisen ja loogisen argumentaation taustalla väijyy pienen ja isomman suhde.

Olisi yksipuolista jättää kuvaamatta virolaisen osapuolen rooli tässä suhteessa.

Kymmenkunnan viimeksi kuluneen vuoden aikana virolaiset ovat erilaista tietoa hankkiakseen kääntyneet suomalaisten puoleen. Polkupyöriä ei kannata jatkuvasti keksiä. Viron rakentamisessa näkyy kuitenkin jo tänä päivänä se, että valtio- ja yhteiskuntaelämän elementtejä on omaksuttu ja otettu soveltuvien osin käyttöön myös muualta maailmasta eikä vain Suomesta. Virolaisten ei kannattaisi pitää kynsin hampain kiinni siitä, että ”teemme aina niin kuin Suomessa”. Valtiot sen enempää kuin ja kansatkaan eivät ole klooneja, meidän verenkierromme ja meidän historiamme eivät ole identtisiä. Virolaisten on syytä käyttäytyä omanarvontuntoisemmin, sillä juuri silloin olemme myös hyödyllisempiä ja luotettavampia yhteistyökumppaneita. Suomalaiset vuorostaan voisivat harkita joidenkin Virossa menestyneiden toimintamallien ja -tapojen soveltamista, vaikkapa esimerkiksi talouslainsäädännön alalla.

On ilahduttavaa, että Virossa on ajateltu omilla aivoilla ja rohjettu tehdä isoja päätöksiä maailman voimakkaiden suosituksia ja ohjeita uhmaten. Olemme näin toimiessamme olleet oikeassa. Mainittakoon tässä vain pari merkittävää virstanpylvästä. Sellaisia ovat mm. itsenäisyyden palauttaminen ja Viron oma raha. Sekä lähempänä että kauempana oli epäilijöitä ja jarrumiehiä enemmän kuin tukijoita. Virolaisten kannattaa muistaa, että olemme osanneet itse päättää ja että tämä taito yhä karttuu. Ei ole liioittelua väittää, että jos Viro olisi viimeksi kuluneiden viidentoista vuoden aikana käyttäytynyt aina niin kuin ulkoapäin, Suomestakin, on suositeltu, niin meidän valtiollinen, taloudellinen ja turvallisuuspoliittinen tilanteemme olisi epämääräisempi ja häilyvämpi kuin nyt.

NB! Aiheenkehittelyni pääpaino ei ole hyvien naapurien moittimisessa, vaan perustellun itsevarmuuden ja omaehtoisuuden nostamisessa sille kuuluvaan arvoon. Samanaikaisesti tiedämme erittäin hyvin, että tällainen itse tekeminen kaikkine seurauksineen vaatii hyviä tukijoita ja ystäviä kansainvälisellä areenalla. Sellainen tukija ja ystävä Suomi on epäilemättä meille usein myös ollut.

Kopiointiin tarvitaan kopiopaperia (tai tietokoneen joitakin näppäinyhdistelmiä). Kopiointi ei tarvitse aivotyötä eikä myöskään korvaa sitä. Kopiointi ei opeta eikä ole hengenruoka. Esimerkin mukaan toimiminen, vaikka siihen lisättäisiin vain ripaus jotain omaa, on kuitenkin jo luovan toiminnan alku. Valtion kehittäminen on luovaa toimintaa. Se ei ole riisuttavissa pelkäksi budjettiriidaksi. Valtiota ei noin vain kopioida mistään.

Viron ja Suomen vertailu pelkistetään usein banaaliksi rahakukkaroiden vertailuksi. Tältä väärältä pohjalta vedetään silloin myös väärät johtopäätökset. Ei kannata samaistaa toisen maan perinteisiä talouskuvioita toisen maan dynaamiseen, rakentuvan valtion ja yhteiskunnan kokeilunhaluiseen talousympäristöön. Niitä on tarkasteltava erilaisina, toisen säännöt eivät ole mekaanisesti siirrettävissä toiselle ja kummallakin osapuolella on jotain opittavaa toiselta.

Suosituksenani esitän, että ei saa unohtaa valtioiden johtamisen olevan myös luovaa toimintaa ja että tämän toiminnan lähteet ovat ajatuksissa, hengessä ja inhimillisissä asenteissa. Tällä totuudella on merkittävä rooli myös kahden naapurimaan suhteissa ja se ansaitsee tulla huomioon otetuksi ohjattaessa suhteita oikeaan suuntaan tulevaisuudessa.

III POLIITIKKOJEN JA VIRANOMAISTEN YHTEISTYÖ

Yhteiset suositukset:

1. Uudessa tilanteessa ja elämänrytmin kiihtyessä hallitusten päämiesten ja ministerien konsultaatioita järjestetään säännöllisesti, mutta minimiin karsituin muodollisuuksin ja vähimmäisprotokollan puitteissa.
2. Läheinen keskusteluyhteys molemmille keskeisillä EU-politiikan aloilla pidetään yllä.
3. Ministeriöiden välinen virkamiesvaihto toimii pariteettiperiaatteella. Vaihdoissa oleva virkamies toimii määrätyn ajan toisen maan vastaavalla hallinnonalalla.
4. Selvitysmiehet pitävät EU:n rakennepoliitikassa tärkeänä Suomen ja Viron korkean tason poliittista koordinaatiota.
5. Euroopan unionin rakennerahastojen käytössä huomioidaan Suomen saama kokemus.

Nämä yhteiset suositukset, jotka kokonaisuudessaan laajemmin esitetään selvityksen yhteisessä osassa koskevat valtiorakenteiden niin kutsuttuja latvaosia. Muutama sana selvennykseksi.

Vaikka kansanäänestys EU:hun liittymisestä on Virossa vielä edessäpäin (syyskuu 2003), lähdemme yhteisestä tulevaisuudesta puhuessamme siitä, että Viro ja Suomi ovat molemmat EU:n jäseniä. Viro on silloin lisäksi myös Naton jäsen. Tämä tarkoittaa sitä, että lainsäädäntö on silloin molemmissa maissa pitkälti samanlainen. Valtioiden toimintaa ja kansojen elämää koskevia kysymyksiä ei pohdiskella enää vain kotona, vaan myös Brysselissä. Kahdenvälisiin suhteisiin lisääntyy uusi ulottuvuus, sekä taktisia että strategisia prosesseja arvioidaan uudelleen. Se tarkoittaa, että kahden maan keskinäinen sidonnaisuus lisääntyy, jolloin molempien kohdalla myös useat pelisäännöt muuttuvat.

Oli konkreettinen suositus mikä tahansa, meidän on otettava huomioon, että uuden poliittisen tilanteen vaikutus ihmisten psyykeen seuraa varjona kannoillamme tulevina vuosina. Poliitikot ja virkamiehet ovat hekin ensisijaisesti vain ihmisiä. Heidän totuttautumisenensa toiseen hyvin suureen

muutokseen (mikäli 1990-luvun alun tapahtumia pidetään ensimmäisenä) kahden maan välisissä suhteissa ei tapahdu kaikkien kohdalla samanaikaisesti eikä samaan tahtiin. Molempien maiden poliitikkojen, virkamiesten ja liike-elämän johtajien on tajuttava – ennen kaikkea yhteistyön sujumiseksi – tilanteen taas muuttuneen. Kanssakäyminen **tasavertaiselta pohjalta** on molempien valtioiden intresseissä. Mitä selvemmin tajutaan tasavertaisuuden mahdollisuudet ja vaatimukset, sitä nopeammin voitetaan uuden tilanteen aiheuttama epävarmuus ja sitä hyödyllisempää se on molemmille osapuolille.

Kohdassa 3 ei tarkoiteta parin viikon lyhyitä vierilujaa, vaan pidempiä ajanjaksoja. Tämä edesauttaisi vastavuoroisesti ymmärtämään naapurimaan työkuultuuria ja eroja lakien toimimisessa, samoin tapojen ja temperamenttien eroavaisuuksia. Euroopassa on monella eri tavalla harjoitettu samanlaista vaihtoa. Varsinkin EU:n kontekstissa Viro ja Suomi ovat tarpeeksi kypsiä löytämään oman toimintatavan tällaiselle valtiolliselle kanssakäymiselle. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää avainalueisiin, joiksi katsottakoon ympäristö, opetus ja tiede. Ei ole tarvetta eikä mieltä mainita seuraavissa osissa joka kerta erikseen samaa vaatimusta ja esittää tarkempia yksityiskohtia siitä, miten, missä ja milloin kaiken tulisi tapahtua. Eri hallinnonalat molemmissa maissa ovat päteviä löytämään konkreettisia ratkaisuja, jos vain hallitusten tasolla sovitaan suositeltavista **periaatteista**.

Edelliseen kohtaan liittyy tiiviisti kohta 5, mutta ne eivät ole päällekkäisiä. Suomen ja myös muiden maiden kokemus kertoo, että rakennerahastojen resursseja käytettäessä pitää antaa arvoa vastaaville kaikkien tasojen asiantuntijoille ikään kuin he olisivat korvaamattomia.

Erikseen mainitsen pääkaupunkien Tallinnan ja Helsingin tilanteen, jossa suhteiden kehitys on ollut viimeksi kuluneen kymmenkunnan vuoden aikana erityisen nopeaa ja laajaa. Sentyypinen vapaa ja voimakas kaupunkien välisten suhteiden kehitys ei kaipaa mitään tähänastisesta poikkeavaa valtiollista puuttumista, vaikka monien infrastruktuurien kehityksessä ja talousongelmissa valtion ja pääkaupunkitasot limittyvätkin ja usein myös punoutuvat yhteen. Molemmille kansoille olisi hyödyksi, jos sellaisissa tapauksissa sekä valtiot että kaupungit asettaisivat yhteiset edut ja yhteiset asiat etusijalle. Niin tulisi menetellä molemmin puolin lahtea.

IV YMPÄRISTÖ

Yhteiset suositukset:

1. Suomen ja Viron ympäristöhallinnot priorisoivat yhteistyössään EU:n 1998 aloittaman kestävän kehityksen työn ja EU:n kuudennen ympäristöohjelman.
2. Kahdenväliset sopimukset ja ympäristönsuojelutyöryhmän alaryhmien rooli arvioidaan uudelleen ja korvataan tarvittaessa yhteyshenkilöillä, joiden tehtäväksi annetaan myös EU:n direktiiveihin liittyvä tiedonvaihto.
3. Suomi ja Viro ajavat EU:ssa, IMO:ssa, HELCOMissa ja Itämeren valtioiden neuvostossa Itämeren tai vähintään Suomenlahden julistamista erityisen herkäksi merialueeksi (PSSA).
4. Kansainvälisen yhteistyön avulla tulee nopeasti päästä siihen, että kansainvälinen oikeus ei sallisi Itämeren liikenteessä yksirunkoisia (single hull) tai muuten talvisiin jääoloihin sopimattomia öljytankkereita.
5. Öljyntorjuntavalmiuksien kohottamiseen tähtäävän avun ja yhteistyön on jatkuttava myös Viron EU-jäsenyyden toteuduttua. Öljyntorjuntahankkeet Suomenlahdella on yhteistoimin koetettava saada Pohjoisen ulottuvuuden ympäristörahaston hankelistaan.
6. Valmistellaan öljyvahinkojen havaitsemis- ja torjuntavälineiden yhteiskäyttöä, niin ikään lisäresurssien tarve kartoitetaan. Hankitaan uusia laitteita, jotta voidaan nostaa valmiutta havaita öljyvahingot ilmasta käsin.

7. Viro ratifioi öljyvahinkojen korvausrahaston vuoden 1992 lisäpöytäkirja ja alkaa suunnitella oman kansallisen öljyntorjuntarahaston perustamista, jolla voidaan rahoittaa kansallista öljyntorjuntakalustoa.
8. Viro ja Suomi valmistelevat yhdessä Suomenlahti-ohjelman, joka toimisi yhteistyön prioriteetti asiakirjana. Euroopan unionin jäsenenä Suomi ja Viro käynnistävät yhteistyössä Venäjän kanssa Suomenlahden ympäristövaikutusten arviointiohjelman.
9. Kioton ilmastopöytäkirjaan liittyvien yhteistoteutushankkeiden tukemiseen varataan Suomessa määrärahoja myös lähialueyhteistyön alarajan jälkeen. Jos koehankkeista saadaan hyviä kokemuksia, toimintaa laajennetaan.
10. Suomen ja Viron viranomaiset tehostavat teknisiä ja vielä tarvittaviin sopimuksiin liittyviä ponnisteluja VTMISS - järjestelmän käyttöönottamiseksi määräajassa.
11. Viron EU-jäsenyys ei saa heikentää Suomen ja Viron luonnonsuojelualueitten yhteistyön rahoitusta.
12. Viro ja Suomi edistävät luonnonsuojelualueitten yhteistyötä Pohjoismaiden, Venäjän, Latvian ja Liettuan kanssa.

Ympäristöluvun nostaminen selvityksen alkuun ei ole sattumanvaraista. Elävän luonnon tila planeetalla nimeltä Maa on erityisen huono. Maapallo on pyöreä ja on itsepetosta käyttää tuon tuostakin verukkeena sellaista kuvitteellista käsitettä kuin ”reuna-alueet”. Tällainen on ajatuksenakin mahdoton – ikään kuin pallolla olisi reunat. Alueellinen ajattelu ja toimiminen elävän luonnon säilyttämiseksi on itse asiassa osa maailmanlaajuista toimintaa. Viivyttely ympäristöongelmien hoitamisessa ja alistuminen häikäilemättömille talousvoimille on koko maailmassa, myös omalla alueellamme, ollut äärimmäisen lyhytnäköistä käytöstä. Markkinatalouden ja maailmankylän yhdistelmien leviämisen myötä kaikki kynnykset ja pihanurmet on - kuvakieltä käyttäen - kylvetty täyteen potentiaalisia ympäristövihamelisiä räjähteitä.

Mikäli rajoja ei aseteta hetkellisen ja lyhytnäköisen taloudellisen tai poliittisen hyödyn tavoittelulle, tuloksena on mahdottomuus elää ylipäättään elämisen arvoista elämää. Kun niin käy, joutuvat yhtä lailla sekä ökyrikkaat että elämän laitapuolen kulkijat kitumaan, niin vauraat mallivaltiot kuin kehitysmaatkin. Paikoin saa sellaisen vaikutelman, että maailman rikkaat ja voimakkaat elättelevät masentavan illusorista kuvaa siitä, että rahalla voi ostaa itselleen elämän-ympäristön silloinkin, kun muille ei ole enää mitään tarjolla. Ikään kuin vielääkään ei olisi ymmärretty, että pullotettua vettä kyllä saa lähimmästä supermarketista, elävää luontoa sen sijaan ei saa enää millään rahalla suurkaupunkien parhaiten varustetuista putiikeistakaan.

Se tosiasia, että inhimillisen elämän perustana ovat puhdas ilma ja vesi eikä talouskasvu, tuntuu valitettavan usein unohtuvan kokonaan. Onneksi silti on havaittavissa myös merkkejä järkiintymisestä. Koko kysymys onkin siitä, kumpi voittaa kyseisen kilpajuoksun, järkikö vai järjettömyys.

Edellä esitettyyn kahteentoista suositukseen voisi tuki lisätä yhtä monta ja samalla suositukset voisi esittää vaativampaan sävyyn. Mutta kuten tiedetään ja kuten näkyy myös monien suositusten tekstistä, alalla tarvitaan laajempaa yhteistyötä. Kohta 1 on lyhyt, mutta sisällöltään kovin laaja. Se viittaa EU:n tärkeimpiin toimintasuuntiin. Järkevät päätökset on tehty, joten meidän velvollisuudeksemme jää noudattaa niitä.

Monet suositukset viittaavat tarpeeseen arvioida kahdenvälistä yhteistä toimintaa uudelleen ja järjestää se uudelleen aina sitä mukaa kuin EU antaa siihen mahdollisuuksia.

Suositukset 3, 4, 8, 10 ja 12 viittaavat sellaisiin tarpeellisiin suurprojekteihin, joiden avulla välttyttäisiin jo näköpiirissä olevilta, alueellamme mahdollisesti katastrofeiksi kääntyviltä uhilta. Monet suosituksista kiinnittävät huomiota siihen, että Viron on pidettävä kiirettä joidenkin periaatteellisten päätösten ja käytännön toimien kanssa. Sellaisista muutama esimerkki.

Riippumatta siitä, miten hyvin Suomenlahden laivaliikenne on järjestetty, on yhä todennäköisempää, että inhimillisen erehdyksen tai teknisen vian vuoksi Viro ja Suomi joutuvat joskus kohtaamaan laajat meriympäristövahingot. Vaikka kaikki Itämeren alueen valtiot ovat sitoutuneet jossain määrin

torjumaan saasteita, voi liioittelematta väittää, että öljyn ja öljytuotteiden kuljetuksen lisääntyessä Suomenlahdella nyt käytössä oleva kuin myös suunniteltava öljyntorjuntakapasiteetti ovat riittämättömiä. Laajamittaisen öljyvahingon torjumiseksi on järkevää käyttää kaikkien Itämeren maiden torjuntatekniikkaa. Siksi tulee nopeasti solmia vastaavat sopimukset sekä kartoittaa lisäresurssien tarve. Viro ja Suomi voisivat olla siinä eturintamassa yhdessä Helcomin kanssa.

Ajoissa tapahtuva öljyvahinkojen havaitseminen on avainasemassa öljytuhojen torjunnassa. Viron ja Suomen rajavartiolaitokset tekevät jo nyt kahdenvälistä ja monenkeskistä yhteistyötä havaitakseen merivahingot ilmasta käsin. Keskinäinen tiedonvaihto toimisi vieläkin paremmin, mikäli myös Virolla olisi keinoja vahinkojen havaitsemiseen öisissä olosuhteissa. Silloin rajavartioston lentokoneiden seurantalentoja voisi vieläkin tarkoituksenmukaisemmin koordinoita.

Suomenlahdella yhä vilkkaampaan laivaliikenteeseen liittyy monenlaisia riskejä ja vaaroja. Niiden minimoimiseksi suunnitellaan Viron, Suomen ja Venäjän yhteisen laivaliikenteen ohjaus- ja tiedonvaihtojärjestelmän VTMISS:n (Vessel Traffic Management and Information System) käyttöönottamista vuoden 2004 jälkipuoliskolla. Teknisten valmiuksien osalta järjestelmän käyttöönotto tuntuu sujuvan aikataulun mukaisesti, hankkeeseen liittyviä tiedonvaihtosopimuksia samoin kuin järjestelmän eri osien keskinäistä yhtenevyyttä koskevia sopimuksia sen sijaan tulisi kiirehtiä. Jotta saataisiin aikaan ratkaisuja, tulisi mahdollisimman pian järjestää kolmen maan VTMISS-järjestelmän parissa toimivien tahojen tapaaminen.

Ei haittaa, jos vielä kerran toistetaan joitakin yleisesti tunnettuja tosiasioita, sillä ympäristöongelmille kuuroja korvia Virosta ainakin löytyy eikä niinkään vähän. Siihen viittaa myös kohdan 7 ottaminen mukaan suositusten listaan.

Voimatalous- ja kuljetuskysymykset liittyvät myös erottamattomasti ympäristöproblematiikkaan. Kun seuraavassa osassa tullaan taloussuositukseen, niistä löytyy myös suositus kehittää raideliikennettä. Rautateiden kehittämissuuntaus ei ole Euroopassa noussut esiin sattumalta eikä se ole puhtaasti taloudellinen kysymys. Kun maantiet, vesi- ja ilmareitit ovat liikennöitsijöitä yksinkertaisesti pullollaan, niin riskit, saastekuormitukset mukaan lukien, kasvavat liian suuriksi. On siis välttämätöntä etsiä muita vaihtoehtoja. Tässä etsinnässä päädytään suhteellisen ympäristöystävälliseen junaliikenteeseen. Virola ja Suomea koskee sama logiikka.

Näiden rivien kirjoittaja ei peittele vaihtoehtoisia energiamuotoja kohtaan tuntemaansa sympatiana sen enempää kuin epäilystään nyky-Virossa (ja osin Suomessakin) levinnyttä konservatiivista energia-ajattelua kohtaan. Jatkuvasti voidaan nähdä, miten puhtaasti oman hallinnonalan etuja ajavat voimat joutuvat törmäyskurssille elävän luonnon säilymisen ehdotonta tarpeellisuutta painottavien voimien kanssa. Demagogia on ympäristökysymyksissä valitettavasti jokapäiväinen ilmiö.

Ympäristötematiikka on Virolle ja Suomelle varmasti eräs tärkeimmistä (ellei tärkein) yhteistoiminnan alue myös EU:ssa. Tälle toiminnalle on onneksi aikaisemman yhteistyön tuloksena laskettu erittäin vankka perusta. Elävää luontoa suojelevien suurhankkeiden kautta voidaan saada aikaan jotain, jolla on todellista merkitystä, jotain sellaista, joka erottu ajankohtaisuutta tavoittelevasta sanahelinästä. Tällainen toiminta, etenkin kun sillä on laajuutta ja pontta, saa varmasti osakseen myös laajempaa kansainvälistä ja ehdottomasti myönteistä huomiota.

Viro voisi kerrankin unohtaa aika kuluneelta vaikuttavan toiveensa ”oman Nokian” löytämisestä. Virolla ja Suomella yhdessä tai erikseen on mahdollisuus tulla Vihreäksi Valtioksi omalla säästävällä ja terveellisellä elämäntavallaan sekä ”vihreillä” tuotteillaan, joiden kysyntä tämän päivän maailmassa yhä vain kasvaa.

V TYÖVOIMAN JA IHMISTEN VAPAA LIKKUMINEN

Yhteiset suositukset:

1. Suomen hallituksen työvoiman vapaalle liikkuvuudelle asettaman kahden vuoden siirtymäajan jatkamiselle ei ole riittävän päteviä perusteita.
2. Maiden välillä liikkuvien ihmisten tietoa liikkumisen vaikutuksista työsopimusehdoissa ja sosiaaliturva-asioissa lisätään tiedotuskampanjoin molemmissa maissa. Työntekijöitä informoidaan työmarkkinasäännöistä. Tähän osallistuvat kaikki työmarkkinaosapuolet.
3. Viron ja Suomen viranomaiset luovat pysyvän järjestelmän tietojen ja kokemusten vaihtamiseksi työvoima- ja sosiaaliturvaan liittyvissä kysymyksissä. Viranomaiset vaihtavat tietoja työvoiman liikkumisesta ja mahdollisista työmarkkinahäiriöitä aiheuttavista tekijöistä.
4. Suomi ja Viro aloittavat yhteistyön työsuojelun tarkastustoiminnan järjestämisessä ja EU:n köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen vastaisissa toimintasuunnitelmissa.
5. Tallinnan ja Suomen pääkaupunkiseudun kuntien välille perustetaan alueellinen EURES -kumppanuus (European Employment Service).
6. HIV-epidemian kuriin saamiseksi Virossa ja Suomessa kehitetään ennakkoluulottomasti uusia toimintamutuja, myös prostituutujen ja huumeiden käyttäjien alakulttuureissa.
7. FINESTOn tuloksekkaan toiminnan varmistamiseksi sille osoitetaan riittävästi resursseja.
8. Viro lähettää poliisihdysmiehen Suomeen. Suomi nimittää päätoimisen Baltian maiden ja Luoteis-Venäjän poliisiyhteistyön koordinaattorin.
9. Etsitään tapa kytkeä Viron asiantuntija Helsinkiin perustettavan EU:n rajavalvonnan riskianalyytikeskukseen työhön.
10. Suomi ja Viro pyrkivät siihen, että EU:n pidentyvä yhteinen raja Venäjän kanssa toimii kaikkialla samalla lailla, tehokkaasti ja Schengenin määräyksiä noudattaen. Suomen, Viron ja Venäjän poliisin, tullin ja rajavartiostojen yhteistoimintaa tehostetaan.
11. Viron ja Suomen välisen merenkulun turvallisuuden parantamiseksi ja terrorismin torjumiseksi perustetaan yhteinen hanke.
12. Poliisin, tullin, rajavartio- ja merenkulkuviranomaisten yhteistoimintaa tehostetaan niin, että rajaylikulku voi tapahtua nykyistä olennaisesti nopeammin.
13. Viron EU-jäsenyyden myötä tullausmenettelyistä vapautuva molempien maiden tullihenkilökunta siirretään rikollisuuden torjuntaan, riskien analyysiin ja tiedonvaihtoon.
14. Vauhditetaan yhteistyötä veropetosten selvittämiseksi, valmisteveron alaisten tavaroiden salakuljetuksen estämiseksi sekä henkisen pääoman suojelemiseksi.

Työvoiman vapaa liikkuminen on yksi EU:n olennaisimmista periaatteista ja saavutuksista. Laajenemisen yhteydessä tämän vapauden soveltamisesta on käyty kiivastakin keskustelua. Jäsenvaltioiden johtajien ja valitsijoiden pelot ja epäilyt ovat olleet voimakkaimmillaan juuri tällä alueella. Samanaikaisesti tiedämme, että EU on kykenevä toimimaan asettamiensa tavoitteiden mukaisesti vain, jos ihmisten perusvapaudet on taattu.

Myös tässä selvityksessä kyseiselle aiheelle on omistettu tietoisesti suhteellisen paljon huomiota. Teeman yksityiskohdat vaativat myös perusteellisempaa selvitystä kuin muut aiheet.

Työvoiman riittävä tarjonta on pitkässä juoksussa keskeinen tekijä taloudellisen aktiivisuuden kehityksessä ja investointipäätösten tekemisessä. Siksi työvoiman vapaa liikkuminen on myönteinen asia niin virolaisten kuin myös suomalaisten työpaikkojen säilymisen ja lisääntymisen kannalta. Viranomaisten yhteistyössä on mahdollista rajoittaa ja vähentää vapaan liikkumisen väärinkäytöksiä ja varmistaa samalla, että työvoiman vapaa liikkuminen tapahtuu työntekijöiden ja työnantajien sekä valtioiden ja taloudellisen kehityksen etujen mukaisesti.

Eurooppalaisten muuttohalukkuuteen kohdistuneet viime vuosikymmenten empiiriset tutkimukset ovat osoittaneet, että maahanmuutto on vain osittain taloudellinen ilmiö. Ei ole mahdollista osoittaa yhtenäisiä muuttovirtoja, vaan enimmäkseen kyseessä ovat erilaisista tekijöistä aiheutuvat muuttoaalto, jotka eivät ole sanottavammin vaikuttaneet kohdemaiden työvoimatilanteeseen sen enempää kuin palkkatasoonkaan.

Viron ja Suomen taloudet ovat tiiviisti sidoksissa toisiinsa. Suomalaiset yritykset ovat runsaslukuisesti edustettuina Virossa, jossa niiden taloudellinen vaikutus on tuntuva. Suurta työvoiman liikkumista Viron ja Suomen välillä ei tähän mennessä ole ollut huomattavissa. Virallisten tietojen mukaan Suomessa asuu yli 12 000 Viron kansalaista ja Virossa alle 2000 suomalaista.

EU:n nykyisissä jäsenvaltioissa on yritetty katsoa kauemmas ja ennustaa, millaisia muutoksia vauraampien jäsenmaiden työmarkkinoiden avautuminen tulokkaille tuo tullessaan. Jäsenyysneuvotteluissa saavutettuna kompromissiratkaisuna avataan nykyisten jäsenvaltioiden työmarkkinat asteittain ja valikoiden. Viron ja Suomen välillä on toistaiseksi sovittu yleiseksi siirtymäajaksi kaksi vuotta laskettuna siitä hetkestä, kun Virossa tulee EU:n jäsen. Tämä aika on katsottava Viron ja Suomen välillä riittäväksi hälventämään pelkoja työvoiman hillittömästä maahanmuutosta ja sovittelemaan vapaata liikkumista työmarkkinoiden tarpeita vastaavaksi.

Alustavissa arvioissa, jotka koskivat virolaisen työvoiman tuloa Suomeen, nojattiin mielipidetiedusteluihin, jotka eivät antaneet luotettavaa kuvaa odotettavissa olevasta tulevaisuudesta. Kaikkein harhaanjohtavimmissa ennustuksissa pelättiin, että noin puolet Viron työkykyisestä väestöstä ryntää Suomen työmarkkinoille. Realistisesti odotettavissa olevan tulevaisuuden kannalta sellaisten arvioiden julkistamisesta ei ollut mitään hyötyä. Näin syntyneitä erheellistä kuvaa yritettiin Suomen taholta puolivirallisesti sittemmin oikoa.

Todennäköisempää on, että kun työvoiman vapaan liikkumisen aika koittaa, virolaiset eivät pysty tyydyttämään Suomen työmarkkinoiden tarpeita, varsinkaan mitä tulee ammattitaitoihin ja paikallisia kieliä osaaviin työntekijöihin. Suomen työvoimaministeriön tilaaman tutkimuksen mukaan vuosina 2005-2009 Suomeen saattaa saapua töihin noin 1500 virolaista vuodessa. Se olisi vain kaksi kerta enemmän kuin nykyisin eikä se aiheuttaisi Suomen työvoimamarkkinoilla edes hetkellistä piikkiä. Päinvastoin: jotkut alat, jotka nimenomaan asettavat toivonsa Virossa tulevaan työvoimaan, joutuvat kääntämään etsivän katseensa muualle. Työvoiman ikärakenteesta johtuen työvoiman tarjonta vähenee ja eläkkeelle siirtyvien määrä kasvaa molemmissa maissa. Kuluvan vuosikymmenen lopussa sekä Suomeen että Viroon muodostunee tilanne, jossa molemmat maat joutuvat työkäsien puutteen takia varautumaan EU:n ulkopuolelta tuleviin maahanmuuttajiin.

Ilmiöksi sinänsä saattaa kehittyä niin kutsuttu pendeliliike Etelä-Suomen ja Pohjois-Viron välillä. Asumiskustannusten ollessa Suomessa vielä nykyisin korkeammat kuin Virossa osa työntekijöistä turvautuu niin kutsuttuun sykliseen työskentelyyn: arkena töissä Suomessa ja viikonlopuksi takaisin kotiin Viroon. Tällainen Virossa asumisen ja Suomessa työskentelyn malli saattaa muodostua houkuttelevaksi muillekin kuin virolaisille.

Työmarkkinoiden avautuminen aiheuttaa joka tapauksessa Viron ja Suomen viranomaisten yhteistyön tiivistymistä ja tehostumista. Tähän liittyy myös monia konkreettisia ehdotuksia, joista toiset ovat jatkoa jo käytössä oleville toimenpiteille. Hyvissä ajoin on saatava aikaan kitkatta toimiva vuoropuhelu Viron ja Suomen viranomaisten välille, jotta työntekijöiden liikkuminen helpottuisi ja

liikkuvien työntekijöiden tilanne kohentuisi. Ajoissa tapahtuvalla perusteellisella tietovaihdolla ja työntekijöiden riittäväällä evästyksellä voidaan estää sekä työntekijöiden oikeuksien mahdollinen polkeminen että siltä perustalta syntyvät protestit koko työvoiman vapaan liikkumisen periaatetta vastaan.

Suomen ammattiyhdistysten keskusliitto onkin perustanut Tallinnaan tiedotuskeskuksen informoidakseen niitä ihmisiä, jotka haluavat siirtyä Suomeen töihin. Ulkomaisten työntekijöiden työsuhteiden ja oikeuksien valvontaa halutaan parantaa olennaisesti. Mikäli viranomaisten, työnantajien ja työntekijöiden yhteistyö sujuu, säännöt työntekijöiden liikkumiseksi vapaille työpaikoille selkiytyvät ja samalla työmarkkinoiden kyky reagoida taloudessa tapahtuviin muutoksiin muuttuu huomattavasti joustavammaksi.

*

Viron ja Suomen välillä liikkuu vuosittain yli viisi miljoonaa matkustajaa. Kyseessä on ainutlaatuinen ilmiö, sillä täytyy muistaa, että kahden maan yhteenlaskettu väkiluku on vain hieman suurempi. Voi ennustaa, että myös EU-tulevaisuudessa tämä luku pysyy melkein samana. Niiden miljoonien joukossa on myös sellaisia, jotka eivät ole liikkeellä rehellisin aikein. Viron ja Suomen poliisilla, rajavartiolaitoksella ja tullilla on jo nyt takanaan pitkäaikainen kokemus yhteistyöstä rikollisuuden estämisessä. 1990-luvun alusta alkaen maiden viranomaiset ovat tehneet yhteistyötä, jonka malleja on sovellettu käyttöön myös laajemmin eli kansainvälisesti.

Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan poliisi-, tulli- ja rajavirtioviranomaisten yhteistyötä EU:n oikeus- ja sisäasioissa tullaan kehittämään jatkossakin. Rahanpesun, huumekaupan, laittoman liiketoiminnan ja laittoman maahanmuuton estämisessä tällainen yhteistyö on kerta kaikkiaan korvaamatonta.

Virolla ja Suomella on vakavasti otettava syy harjoittaa myös kolmikantayhteistyötä Venäjän oikeusviranomaisten kanssa.

*

Edellytykset Viron ja Suomen **poliisilaitosten** yhteistyölle rikollisuuden torjunnassa ovat hyvät. Oikeudellinen perusta tälle työlle on olemassa maidenvälisen sopimusten muodossa. Molempien maan poliisilaitosten ja muiden yhteistyössä mukana olevien viranomaisten välillä on hyvin toimivat yhteydet. Rikollinen maailma kansainvälistyy yhä enemmän, siksi myös tätä kehitystä estämään asetettujen tahojen on toimittava yhä koordinoitummin.

1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen suurin osa Viron ja Suomen poliisiyhteistyöstä on liittynyt huumerikollisuuden torjuntaan. Huumekauppa ja huumeiden leviämisverkosto on laajuudellaan yllättänyt sekä poliisityön asiantuntijat että kummankin maan julkisuuden. Viron ja Suomen poliisiviranomaiset vastasivat huumekaupan räjähdysmäiseen kasvuun perustamalla vuonna 2000 keskusrikospoliisien yhteisen FINESTO- työryhmän. Suurin osa tähän asti selvitetystä huumerikoksista onkin tämän ryhmän menestyksekkään toiminnan ansiota. Yhteistyössä ovat mukana muutkin viranomaiset, työryhmään kuuluvat myös rajavartioston ja tullin edustajat. Suurin osa työryhmän jäsenistä tekee tätä virolais-suomalaista yhteistyötä varsinaisen työnsä ohessa. Erityisesti juuri Viron puolella tämä merkitsee resurssien niukkuutta. Jotta tuloksetta FINESTO-yhteistyötä voitaisiin pitää yllä, molempien maiden tulisi taata siihen tarvittavat ihmiset ja myös varat.

Virolla ei ole nyt enää vähään aikaan ollut poliisiyhteyshenkilöä Suomessa. Rikollisuuden estämisen ja operatiivisen tutkinnan etujen mukaista olisi, että tämä instituutio saatettaisiin uudelleen toimimaan.

Huolimatta siitä, että viranomaiset ovat yrittäneet parhaansa rikollisuuden estämiseksi, virolaisten

Suomessa rikosten määrä on jatkuvasti noussut. Kyseessä on laajempi sosiaalinen ilmiö. Maailmanlaajuiset muutokset, asenteiden muuttuminen sekä kaikenlaisten rajojen ja kynnyksen madaltuminen ovat avanneet sekä Viron että Suomen ei-toivottujen ilmiöiden laajemmalle levikille. Paikoin julkisuudessa on kuultu myös keskinäisiä syytöksiä alkaen siitä, että ongelmien vakavuus muka kielletään ja lopettaen siihen, että lainvalvojia ja oikeusviranomaisia syytetään korruptiosta. Nämä reaktiot ovat ymmärrettäviä tilanteessa, jossa tyhjentäviä ja kaiken kattavia ratkaisuja ei ole mahdollista saada aikaan millään taikatempulla. Yhteistyöhön velvoitetut virkamiehet tarvitsevat keskinäisessä yhteistyössään sellaista luottamusta, jota ei lähdetä noin vain horjuttamaan varomattomilla lausunnoilla lehdistössä. Virallisessa kanssakäymisessä, virallisessa yhteistyössä ei saa olla sijaa kärsimättömyydelle sen enempää kuin kilpailuasenteellekaan. Juuri keskinäisen luottamuksen lisäämisessä Viron ja Suomen poliisiyhteistyössä on vielä kehittämisen varaa.

Rikollisuuden syiden syvällisempi analyysi ja rikosten ennaltaehkäisemiseen liittyvä yhteistyö ovat eräitä mahdollisuuksista etsiä ja löytää nykytilanteessa ratkaisuja. Silti on olemassa myös käytännön toimenpiteitä, joihin voitaisiin tarttua ilman pitkää viivyttelyä.

*

Rajanyllysten määrä Viron ja Suomen välillä edellyttää hyvin sujuvaa yhteistyötä ja tehokasta tiedonvaihtoa rajavartiolaitosten välillä. EU-lainsäädäntö määrää jo nyt suuresta osasta kahden maan rajavartioiden yhteistyötä. Viron liittyessä EU:hun Viron ja Suomen välisestä rajasta tulee EU:n sisäraja, jonka ylittämässä ihmisten papereita tarkastetaan yksinkertaisin menettelyin.

Rajanyllysten tietokanta on tähän asti ollut korvaamaton apumateriaali rikosten torjumiseksi tehtävässä yhteistyössä. Terrorismin ja järjestäytyneen rikollisuuden leviämisen vuoksi on tarpeen, että järjestyksenvalvojen ulottuvilla olisi riittävästi keinoja rikollisten aikeiden estämiseksi ja rikollisten kiinniottamiseksi. Ihmisten oikeuksia loukkaamatta tulisi huolehtia siitä, että tarpeen vaatiessa rikoksesta epäiltyjen liikkuminen voitaisiin estää. Viron ja Suomen yhteistyössä on syytä hyvissä ajoin harkita, mitä tietoja tarvitaan rajanyllyspaikoilla ja miten niitä yhteistyössä käytetään.

Ottaen lähtökohdaksi EU:n jäsenvaltioiden sopimuksen riskianalyysimallien käyttämisestä EU:n ulkorajojen valvonnassa Suomen rajavartiolaitos perustaa riskianalyysikeskuksen. Olisi suositeltavaa, että EU-jäsenmaiden ohella keskuksen työhön osallistuisivat jo alusta lähtien myös virolaiset asiantuntijat.

*

Viron liittyttyä EU:hun yksi oleellinen muutos Viron ja Suomen välillä on **tullitarkastuksen** ja tulliselvityksen lopettaminen. Samaan aikaan Viron tulee alkaa soveltaa EU:n ulkorajallaan EU:n tullimenettelyä kolmansien valtioiden suhteen. Kaupankäyntitavat Venäjän kanssa yhtenäistyvät, joten Viron ja Suomen tullilaitosten entistä tehokkaampi kokemustenvaihto sillä sektorilla on tarpeen. Näin siksi, että Venäjän-kauppa sujuisi jatkossakin. Virolle tilanne on täysin uusi, mistä syystä valmistautuminen uuteen järjestelyyn tulisi aloittaa varhaisessa vaiheessa. Olisi luonnollista, että niiden valmistelujen yhteydessä yhteydenpito ja tiedonvaihto suomalaisten kollegojen kanssa olisi tiivistä.

Kun tullimuodollisuudet tavaroiden vapaan liikkumisen myötä loppuvat, Viron ja Suomen välisestä rajamuodollisuuksien hoitamisesta vapautuu huomattava määrä tullivirkailijoita, joita voi käyttää tehokkaaseen työhön riskianalyysin ja tiedonvaihdon parissa. Tullivirkailijoiden velvollisuudet eivät tavaroiden vapaan liikkumisen myötä kuitenkaan vähene, vaan muuttuvat. Veropetosten ennaltaehkäisy, selville saaminen ja estäminen korostuvat silloin entisestään maansisäisessä toiminnassa. Oman alueensa muodostavat henkisen omaisuuden suojeluun liittyvät kysymykset, joiden merkitys kasvaa jatkuvasti.

Alkoholi- ja tupakkatuotteiden salakaupan vastaisessa taistelussa tullilla on avainasema. Valmisteveron alaisten tavaroiden salakuljetustapaukset kolmansista maista saattavat lisääntyä entisestään johtuen siitä, että tullitarkastus poistuu Viron ja Suomen väliseltä rajalta. Tällä sektorilla Viron ja Suomen on oltava EU:ssa valmiit kahdenväliseen ja monenkeskiseen yhä tiivistyvään yhteistyöhön.

VI KULTTUURI, OPETUS, TIEDE

Yhteiset suositukset:

1. Huolehditaan siitä, että molempien maiden oppimateriaaleissa on riittävästi tietoa naapurimaan historiasta ja nykypäivästä.
2. Suomi perustaa Helsingin yliopistoon viron kielen ja Viro Tarton yliopistoon suomen kielen professuurin.
3. Tehostetaan viron kielen opetusta Suomessa pikakouluttamalla suomalaisissa korkeakouluissa sopivan peruskoulutuksen saaneista virolaisista maahanmuuttajista viron kielen opettajia koulujen ja vapaan sivistystyön tarpeisiin. Tehostetaan suomen kielen opetusta Virossa järjestämällä virolaisille suomen opettajille mahdollisuuksia oleskella Suomessa ja samalla syventää tietojansa suomen kielestä ja kulttuurista.
4. Lisätään yhteistyötä tutkimus- ja kehitystyössä korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten sekä tiede- ja teknologiapuistojen välillä
  - tutkijakoulutuksen lisäämiseksi, laboratoriotilojen ja muiden fasiliteettien rationaalisen hankinnan ja käytön tehostamiseksi
  - opiskelijoiden ja tutkijoiden vaihdon lisäämiseksi ja
  - korkeaan teknologiaan perustuvan liiketoiminnan edistämiseksi.
5. Huolehditaan siitä, että suomalaisten opiskelumahdollisuudet Virossa ja virolaisten opiskelumahdollisuudet Suomessa turvataan. Viron ammattikoulutuksen uudistettaessa pyritään yhdessä Suomen kanssa saavuttamaan synergiaa. Esimerkiksi virolaisten opiskelijoiden osallistumista ansiolentäjien ammattikoulutukseen Suomessa helpotetaan.

Tässä ei voida virittää laajaa keskustelua siitä, onko elämän perusarvojen ymmärtämisessä tärkeimmällä sijalla ympäristö, talous vai kulttuuri. Tai ehkä vielä jokin muu suppeammassa tai laajemmassa kontekstissa. Jokainen näkökulma on perusteltavissa. Tässä puheena olevassa viitekehyksessä ja maiden tulevaisuuteen kurkistettaessa on oleellista tajuta, että yksi avainkysymyksistä on, opetetaanko kouluissa ja missä määrin naapurimaiden historiaa ja nykypäivään liittyvää tietoutta? Mikäli opetus on riittävä, myös suhteiden perusta on kestävä. Mikäli se on riittämätöntä, suhteiden perusta muodostuu heikoksi, jolloin suhteisiin on jo ohjelmoitu komplikaatiota. Tietämättömyys synnyttää aina ennakkoluuloja ja nämä vuorostaan nostavat kanssakäymisen kynnyistä aiheuttaen erheellisiä käsityksiä.

Viro ja Suomi voisivat ja niiden myös tulisi tähänastista enemmän edistää oppilaiden, opiskelijoiden, opettajien ja korkeakoululehtorien vaihtoa sekä tutkimusyhteistyötä. Luonnollisesti pitäisi käyttää hyväksi mahdollisuudet hakea yhteisiin projekteihin EU-rahoitusta.

Ensimmäinen suositus kiinnittääkin huomiota tarpeeseen toimia tehokkaasti ”perustan” parissa.

Selventääkseni toista suositusta minun tulee taas painottaa yleisesti tunnettua tosiasiaa eli sitä, että Viron ja Suomen tapauksessa ovat kyseessä läheiset heimokansat ja läheiset kielet. Tällä tasolla kumpikaan maa ei löydä koko maailmasta itselleen toista samanarvoista kumppania. Havaittavissa

kuitenkin on, että markkinatalouden aallot huuhtovat huolimattomasti myös ainutlaatuisten oppituolien kynnyksiä. Ei yksinomaan naapuruussuhteen takia, vaan ajatellen ainutkertaista asemaamme maailmankulttuurissa, tulisi tähänastista enemmän lujittaa joitakin peruspilareita. Ei väliaikaiset, vaan vakituiset, pysyvät ja pariteettipohjalta sovitut viron ja suomen kielen professuurit olisivat yksi niistä luonnollisista peruspilareista. Akateemisen maailman edustajat osaavat yksityiskohtaisemmin kertoa, mitä kaikkea tällaiseen projektiin liittyy, mikäli he vain saavat siihen tilaisuuden.

Seuraavat suositukset ovat jo yksityiskohtaisempia eivätkä siksi kaipaa perusteellisempaa selvitystä.

Neljäs niistä kiinnittää huomiota korkean teknologian ja innovatiivisen yhteiskunnan olennaisiin kehitysedellytyksiin. Allekirjoittanut on sitä mieltä, että kun Suomenlahden pohjoisrannalla on noissa asioissa ehditty kovin pitkälle ja saavutettu kansainvälistä tunnustusta, niin lahden etelärannalla on tähän asti ollut liian paljon sanoja ja liian vähän tekoja. Uudistuksille alttiin ja tietopohjaisen yhteiskunnan kehityksen painottaminen on aivan erityisesti tarpeen. Virossa on aivoja ja on osaamista, mutta **asenteissa** olisi korvaamisen varaa.

Tiede- ja teknologiapuistojen yhteyksistä (eikä vain niistä) puheen ollen olisi ehkä tarpeen myös tietynasteinen käytäntöjen optimointi. Kellään ei koskaan ole liikaa rahaa liikaa, joten investoinnit laitteisiin tai muuhun vastaavaan olisi joskus järkevää tehdä päällekkäisyyttä välttämällä sitä suuremmalla syyllä että välimatka on niin lyhyt. Vieläkin selvempää hyötyä yhteistoiminta tuottaa, jos ajatellaan inhimillisiä voimavaroja. Lahjakkuus ei valitse ilmaantumispaikkaansa, joten vihreän valon näyttäminen lahjakkuuksille saisi kernaasti olla maailmanlaajuinen ja humanistinen asenne, joka asettaa suppean kansallisen intressin vasta toiselle sijalle. Lahjakkaan tekijän työn tulokset jäävät loppujen lopuksi aina koko ihmiskunnan käyttöön.

Taidealoille on luonteenomaista, että niiden tuotteet leviävät kansainvälisesti niin sanotusti omalla painollaan ilman valtion holhousta. Valtion holhoava ote on ollut normaalissa taide-elämässä historiallisessakin katsannossa pikemminkin monimerkityksinen, toisin sanoen ei aina kovin myönteinen. Holhouksen ja tukemisen välille tulisi kuitenkin tehdä selkeä ero. Valtiot voivat olla hyviä sponsoreita ja tukijoita, joiden jatkuva apu on aina tarpeen. Siksi olisi väärin puhua tässä tapauksesta konkreettisista esimerkeistä. Tietoinen, jatkuva kiinnostus ja tuki voisi olla valtiolta taiteille parasta antia. Näin siinä tapauksessa, että tahdotaan olla sivistysvaltio.

VII TALOUS

Yhteiset suositukset:

1. Pohjois-etelä -suuntaisen radan (Tallinna-Berliini) ja siihen mahdollisesti liittyvän Helsinki – Tallinna junalauttayhteyden selvittelyä jatketaan ja molemmat maat pitävät hanketta esillä EU-yhteistyössä vakavasti otettavana liikennevaihtoehtona.
2. Erityistä huomiota kiinnitetään Via Baltican hallinnollisten ongelmien ratkaisuun ja käytäntöjen harmonisoimiseen. On tärkeätä, että tien toinen investointiohjelma toteutetaan. EU:n laajentuminen vuonna 2004 lisää merkittävästi hankkeen rahoitusmahdollisuuksia EU:n rakenne- ja koheesiorahastojen kautta.
3. Viron ja Suomen viranomaisten, yritysten ja rahoittajien välistä yhteistyötä energiakysymyksissä pidetään erittäin tärkeänä. Molempien maiden viranomaiset myötävaikuttavat Viron ja Suomen välisen sähkökaapelin pikaiseen valmistamiseen.
4. Pohjoismaiden Investointipankin (NIB) toimintaa Virossa ja muualla Baltiassa pidetään olennaisen tärkeänä. Maiden hallitukset jatkavat ponnisteluja Viron, Latvian ja Liettuan pääsemiseksi NIB:n jäseniksi.

5. Alkuvaiheen rahoituksen merkitystä uusien korkean teknologian yritysten ja samalla uusien työpaikkojen luomisessa pidetään tärkeänä ja tässä nähdään luonnollinen yhteistyökohde maittemme välillä. Yhteistyön tulee tapahtua laajalla rintamalla. On tärkeätä, että valtiovallan lisäksi mukana olisivat korkeakoulut, julkiset tahot, kuten Strateegiliste algatuste keskus (Sak), Teknologian kehittämiskeskus (Tekes), Suomen teollisuussijoitus (Tesi), Eesti Tehnoloogiaagentuur (Estag), Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra) ja yksityiset yritykset. Yhteisiä ponnisteluja "Viron Sitran" perustamiseksi tehostetaan.
6. Kehitetään yhteistyötä Viron mahdollisimman nopeaksi ja sujuvaksi liittymiseksi Euroopan talous- ja rahaliittoon (EMUun). Euron käyttöönotto Virossa lujittaa maittemme taloussuhteita ja helpottaa kaupankäyntiä.
7. Suomen ja Viron viranomaiset laativat jäänmurtaajille yhtenäisen toimintamallin ja tutkivat, miten maat yhteistyössä voivat tuottaa jäänmurtopalveluja entistä edullisemmin.

Talouden alalla on rajoitettu vain joihinkin suosituksiin, joista suurin osa koskee Suomen ja Viron lisäksi myös muita maita. Taloudellinen toiminta sisältää aina suuren määrän kilpailuelementtejä ja on enimmiltä osin yksityisen pääoman leikkikenttä. Tämä itsessään rajoittaa hallituksille annettavien suositusten määrää. Lisäksi väittely siitä, missä määrin valtio voi ohjailla taloutta, on klassisella tavalla poliitikkojen väittelyareena. En haluaisi antaa omaa panostani tuohon kiistelyyn.

Suosituksissa mainittujen suurprojektien yhteinen suunnittelu ja yhteistoiminta ovat kuitenkin tarpeen varsinkin EU:n puitteissa.

Raideliikenteen merkityksen kasvu on muuttunut Euroopassa jo ajat sitten prioriteetiksi ja saanut myös vakavasti otettavat perustelut. Puhuttaessa sekä tavarakuljetuksista että matkustajien tarpeista monenlaiset laskelmat ovat mahdollisia aina riippuen siitä, mitä tekijöitä ja mitä etuja otetaan huomioon. Kannattavuuskiistoissa jäävät valitettavan usein syrjään ympäristövahinkoja tai ympäristön suojelua luonnehtivat kertoimet. Sitä kautta vastaavat laskelmat ovat usein tulevaisuudesta piittaamattomia.

Suomenlahtea ylittävien ihmisten, kulkuneuvojen ja tavaran määrä on ollut koko ajan kasvussa. Markkinat ovat jatkuvasti reagoineet kysynnän kasvuun. On ilmeistä, että ennemmin tai myöhemmin toteutuvat myös ne projektit, joita vielä tänä päivän pidetään ainakin puoliutopistisina. Pohjoisesta etelään suuntautuvan nykyaikaisen rautatien tarpeiden kasvun myötä lisääntyy myös tarve saada aikaan junalauttayhteys.

Euroopan rahayksikön euron nopean käyttöönoton tarve Virossa, jäänmurtaajien joustavan yhteiskäytön järkipärisyys tai energiajärjestelmien toimintavarmuuden ja joustavuuden lisääminen eivät kaipaa suurempaa selittämistä. Joka paikasta saattaa löytää ongelmia ja jokaiseen teemaan voi lisätä vasta-argumentteja, mutta kun lähdetään yleiskansallisista eikä niinkään eri hallinnonalojen eduista, on jo aika vaikea keksiä vakavasti otettavia vasta-argumentteja.

Viides suositus on erityinen muihin verrattuna. Suomen pitkäaikainen kokemus kertoo, että Sitran toiminta on olennaisella tavalla myötävaikuttanut Suomen nykyisen elintason, vakaan demokratian ja kansainvälisen maineen saavuttamiseen. Viron ei välttämättä tarvitse kopioida Sitraa, mikä olisi myös mahdotonta. Maiden tarinat ovat erilaiset. Jos vertaamme Sitran perustamista Suomessa muutama vuosikymmen sitten ja tämän päivän Viroa, niin huomaamme suuria eroavaisuuksia sekä yhteiskuntien tilassa että kansainvälisessä ympäristössä. Mutta suomalaisten kokemuksen pohjalta analogisen instituution perustaminen Viroon on tulevaisuutemme kannalta erittäin tärkeää. Se on varmasti yksi esimerkki siitä, missä hyvien naapurien hyödyllistä kokemusta on järkevää hyödyntää. Tallinnassa toimiva Strategisten aloitteiden keskus tekeekin mainittujen suomalaisten järjestöjen avulla vakavaa ja huomionarvoista yhteistyötä. Hallitusten moraalinen ja käytännön tuki tälle hankkeelle on tervetullutta. Mikäli tämä projekti onnistuu, Viroon tulee perustetuksi maan nykyisessä kehitysvaiheessa äärimmäisen oleellinen, monen eri toimintalinjan synergiaan tukeutuva, innovatiivisuutta ja yhteiskunnan kypsymistä tukeva laitos.

*

Maiden pääministerien antaman tehtävän mukaisesti selvityksessä keskitytään virolais-suomalaisiin suhteisiin uusissa puitteissa eli tilanteessa, jossa molemmat ovat EU:n jäseniä.

On tarpeen lisätä, että tämänkaltainen fokusointi perustuu kahden kieli- ja kulttuurisukulaisen hyvin läheisiin suhteisiin. Tällainen painotus ei kuitenkaan tarkoita, että maat haluttaisiin erottaa laajenevan EU:n muista valtioista tai yleisistä virtauksista. Päinvastoin. On ilmeistä, että kyseisen valtavan organisaation kehitys ja sen ongelmat nostavat eri asiakokonaisuuksien yhteydessä esille valtioiden erilaisia intressejä ja katsantokantoja. Tämä merkitsee sitä, että myös tulevaisuudessa tulemme näkemään EU:n sisällä *ad hoc* läheneviä ja etäännyviä maaryhmiä niin, että naapuruudella, maan suuruudella tai jollakin muualla yksinkertaisesti määriteltävällä tunnuksella ei välttämättä ole mitään vaikutusta. Jossain sen sijaan hahmottuvassa oleviin näkökantoihin saattavat vaikuttaa etäältä katsottuna huomaamaton historiallinen tausta tai päivänpoliittinen koalitiioetu.

Last but not least. Viron ja Suomen suhteita eikä myöskään suhteisiin keskittyvää selvitystä voida triviaalilla tavalla soveltaa muihin valtioihin. Suosittelen kuitenkin sitä, että Viron hallitus harkitsisi samanlaisen yhteisen selvityksen tekemistä jonkun muun naapuri- tai ei-naapurivaltion kohdalla.